

Forslagskatalog

God praksis for undervisningsmiljøer på erhvervsuddannelserne

Børne- og Undervisningsministeriet,
Styrelsen for Undervisning og Kvalitet (STUK)

December 2020

Om forslagskataloget

Forslagskataloget indeholder **eksempler på god praksis** baseret på undersøgelsen om *god praksis for undervisningsmiljøer på erhvervsuddannelser* gennemført af Epinion og Danmarks institut for Pædagogik og Uddannelse (DPU) på vegne af Børne- og Undervisningsministeriet, Styrelsen for Undervisning og Kvalitet (STUK). Eksemplerne skal tjene som inspiration i arbejdet med at udvikle undervisningsmiljøet på tværs af uddannelser.

Kataloget indeholder både tværgående og elev- eller uddannelsesspecifikke eksempler. Håbet er derfor, at lærere og ledere på for eksempel merkantile uddannelser kan lade sig inspirere af praksis fra for eksempel det grønne område og omvendt.

Til at hjælpe med denne proces er der udover forslagskataloget udarbejdet et **udviklingsredskab**, som er tilgængeligt på EMU.dk. Værktøjet har til formål at igangsætte dialog og refleksion blandt skolens personale, om eksemplernes potentiale i skolens eget arbejde med at skabe gode undervisningsmiljøer.

Kataloget er målrettet lærere, vejledere og ledere på danske erhvervsuddannelser.

Det kan dels læses som en **kort opsummering af de primære fund** fra hovedrapporten om undersøgelsen, som findes i begyndelsen af hvert afsnit. Det kan også bruges i forbindelse med **planlægningsmøder og udviklingsmøder eller -dage**, hvor de specifikke cases kan indgå som inspiration i arbejdet med at udvikle undervisningsmiljøet på uddannelsen – også med brug af det tilhørende udviklingsredskab.

Om undersøgelsen bag

I aftalen *'Fra folkeskole til faglært – Erhvervsuddannelser til fremtiden'* (nov. 2018) lægges der vægt på at opbygge **attraktive undervisningsmiljøer** og **sammenhængende uddannelsesforløb** fra start til slut med fokus på udvikling af elevinddragelse, stærk identitetsskabelse og fællesskab.

Epinion og Danmarks Institut for Pædagogik og Uddannelse (DPU) har på vegne af Børne- og Undervisning ministeriet, Styrelsen for Undervisning og Kvalitet (STUK), gennemført en undersøgelse om god praksis for undervisningsmiljøer på erhvervsuddannelser, med det **formål** at udarbejde analysegrundlag og materiale, der kan understøtte udbredelsen af god praksis med konkrete eksempler og forslag.

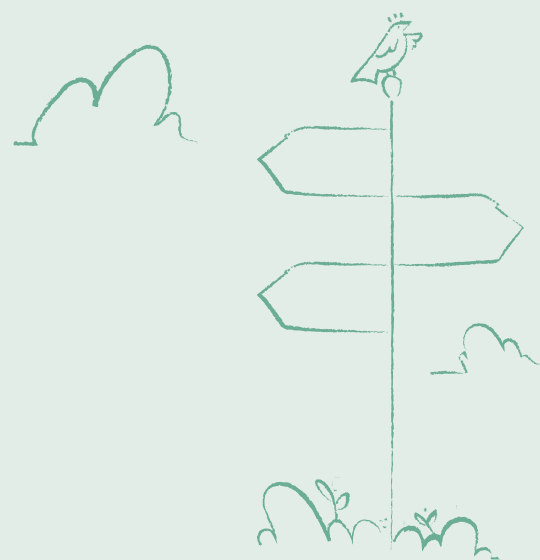
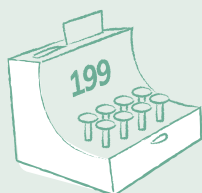
Både rapport og forslagskatalog er struktureret efter elevens uddannelsesrejse og herunder med en række underafsnit efter udvalgte **temaer**. Den **gode praksis** er defineret ved, at caseskolerne er udvalgt, fordi de har relativt lavt frafald og høj trivsel. Ud fra dette antages, at eleverne oplever et godt undervisningsmiljø under indflydelse af forskellige gode praksisser.

Under hvert tema fremhæves **konkrete cases** på en eller flere indsatser eller initiativer, der kan understøtte skolernes arbejde med den gode praksis. Casene er håndfaste eksempler på, hvordan der lige nu arbejdes med at udvikle undervisningsmiljøer på de udvalgte erhvervsskoler.

Undersøgelsen bygger på tre dele:

1. En videnskortlægning baseret på litteraturreview og ekspertinterview.
2. En kvantitativ analyse funderet på elevtrivselsundersøgelsen fra 2018 og frafald.
3. Casestudie bestående af casebesøg på 24 erhvervsuddannelser, en netnografisk undersøgelse af digitale læringsplatforme og sociale medier samt en mobiletnografisk undersøgelse blandt 43 elever.

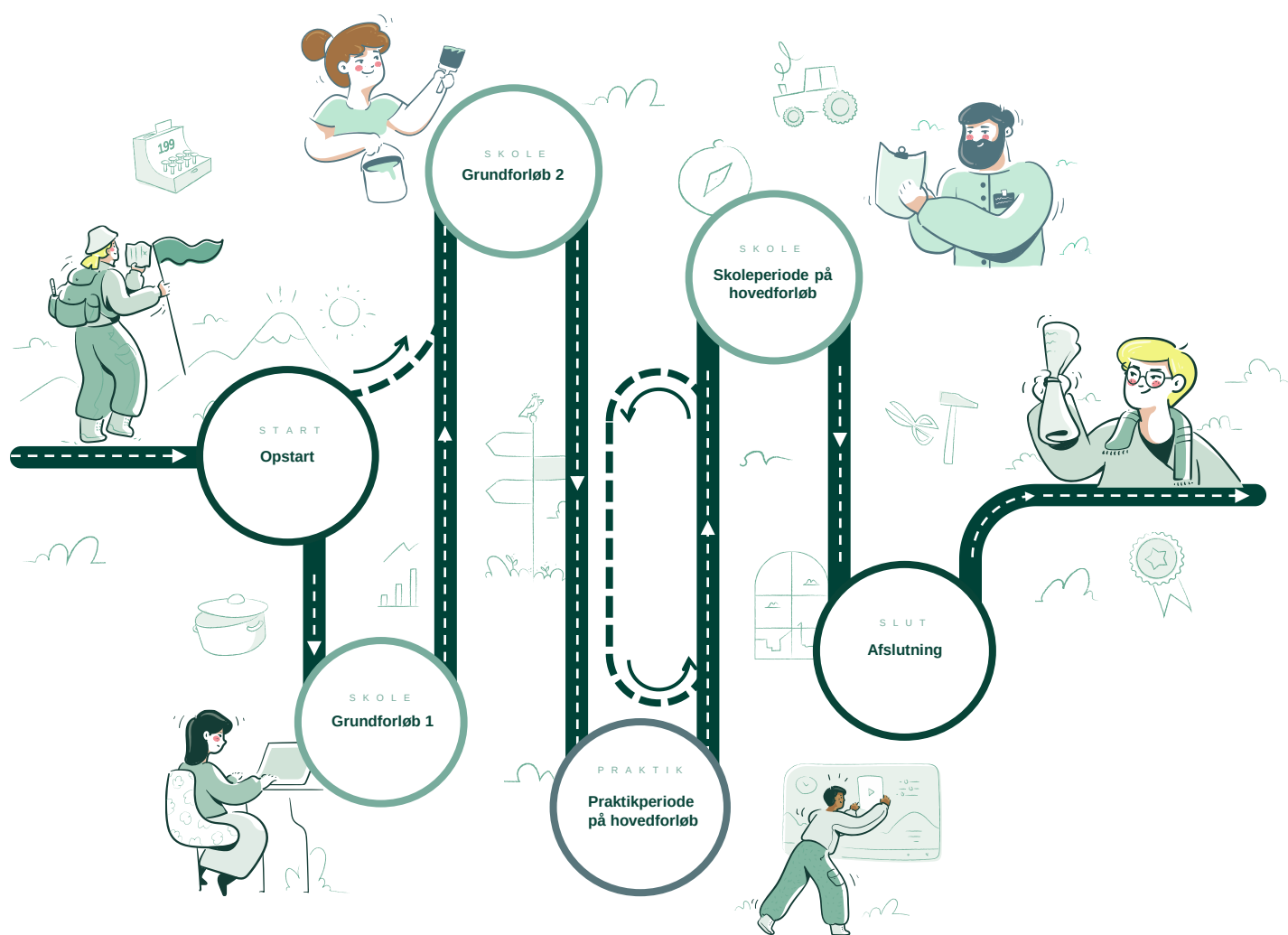
Resultaterne af undersøgelsen fremgår af hovedrapporten **"God praksis for undervisningsmiljøer på erhvervsuddannelserne"**, mens nærværende forslagskatalog indeholder konkrete eksempler på den gode praksis identificeret i undersøgelsen.

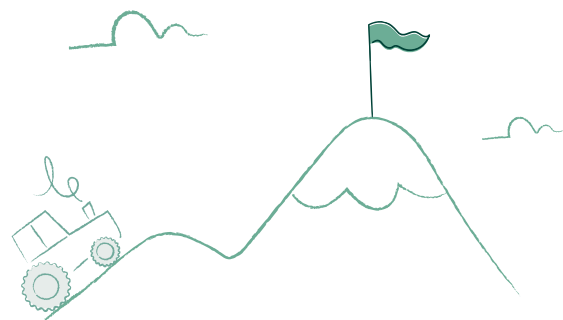
Indholdsfortegnelse

Kataloget er bygget op efter elevernes uddannelsesrejse som vist nedenfor og er inddelt efter fire dele af rejsen og dertilhørende temaer. Under hvert tema ligger en række konkrete cases, der kan tjene som inspiration. I alt indeholder kataloget 50 forskellige cases.

Oversigten over afsnit, temaer og cases findes på næste side

Indholdsfortegnelse

Side 6: Opstarten på erhvervsuddannelser (case 1-6)

1. Forsamtaler med alle elever på Uddannelsescenter Holstebro
2. Eksempler på elementer i det gode introforløb
3. Introforløb til elever med behov for særlig støtte og vejledning
4. Plakat med retningslinjer på bageruddannelsen på Uddannelsescenter Holstebro
5. Skurvognsliste skal sikre en god omgangstone og omgangsform på Jordbrugets Uddannelsescenter
6. Konsekvens ved brud på reglement

Side 14: Tiden på skolen (grundforløb 1, grundforløb 2 og skoleperiode på hovedforløb)

Side 15: Den gode lærer

Side 17: Elev-elevrelationer (case 7-13)

7. Åbent værksted to gange om ugen på Asmildkloster Landbrugsskole
8. Til 'Social Club' på Herningsholm Erhvervsskole kan eleverne øve og hygge sig efter skoletid
9. Walk-and-talk på Erhvervsskolerne Aars
10. Aktivitetsklub på Asmildkloster Landbrugsskole
11. 'Traktor for piger' hvor kvinder kan tilegne sig faglige kompetencer, som de ikke oplever at få plads til at dyrke i undervisningen
12. Boss Ladies – et projekt der vil styrke den faglige stolthed hos unge kvinder
13. Forældre inviteres til tapasaften på Uddannelsescenter Holstebro

Side 27: Praksisrelateret undervisning (case 14-21)

14. Fast virksomhedsinddragelse på alle hovedforløb
15. Lokalt virksomhedsnetværk
16. Projektbaseret undervisnings binder undervisningsforløbene sammen og skaber en mere helhedsorienteret undervisning
17. Et didaktisk redskab til forståelse af den svære teori: indtryk, udtryk og aftryk
18. Brug af digitale platforme i undervisningen
19. Morgenmøde på Uddannelsescenter Holstebro simulerer praksis fra fremtidige praktiksteder og giver en god start på dagen
20. Etableringen af et undervisningslokale i slagteriet understøtter vekslen mellem teori og praksis i den praksisrelaterede undervisning
21. Asmildkloster Landbrugsskole laver fotokonkurrence for at dekorere skolen så den 'emmer af faget'

Side 36: Struktur og målsætninger (case 22-24)

22. Forløbsplan giver eleverne overblik
23. Hovedforløbselever agerer rollemodeller overfor grundforløbseleverne
24. Asmildkloster Landbrugsskole har succes med eux

Side 40: Feedback (case 25-26)

25. Feedback med dialog mellem elever og lærer på Uddannelsescenter Holstebro
26. Formaliseret, skemalagt feedback til midtvejssamtaler

Side 43: Differentiering (case 27-29)

27. Gennemgående undervisningsdifferentiering på snedkeruddannelsen på Herningsholm Erhvervsskole
28. Talentforløb på tjeneruddannelsen
29. Brug af spil i undervisningen på Aarhus Business College-Handelsfagskolen

Side 47: Støttefunktioner (case 30-32)

30. Samtaler med trivselsmedarbejder om forudsætninger
31. Kontaktlærer til alle elever
32. Opsamlingsforløb for elever, der er kommet bagud fagligt

Side 51: Fysiske rammer (case 33-35)

33. Elevråd arbejder på at få renere toiletter på skolen, og ledelsen bakker op
34. Ro og rum til fagligt gruppearbejde
35. Skolens faciliteter kan understøtte det sociale liv som særligt de unge efterspørger

Side 55: Praktik (praktikperiode og skoleperiode på hovedforløb)

Side 56: Forud for praktikperioden (case 36-40)

36. Grundforløb 1-elever på Asmildkloster Langbrugsskole skal lære at være "Den Gode Landmand"
37. Morgentjanser har et dannelsesaspekt og hjælper eleverne med overgangen fra skole til praktik
38. Uniformer styrker den faglige stolthed og skaber en faglig identitet
39. 'Minipraktikker' med brug af virksomhedsforlagt undervisning (VFU)
40. Brobygningsforløb på SOSU

Side 62: Praktik i virksomhed (case 41-44)

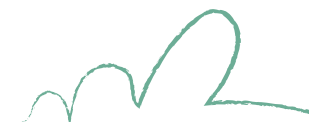
41. Ernæringsassistentuddannelsen på Erhvervsskolerne Aars laver kurser for praktikvejledere fra praktikvirksomheder
42. Treparsamtaler mellem skole, elev og praktikvirksomhed på Hansenberg
43. Asmildkloster Landbrugsskole inviterer frivillig organisation fra erhvervet ind for at diskutere 'Den gode praktikplads'
44. Eleverne bruger de sociale medier til at holde kontakten under praktikforløb

Side 67: Skoleperiode og overgange til praktik (case 45-47)

45. Brug af virkelige eksempler fra elevens praktikplads gør faglige emner mere meningsfulde og realistiske for eleverne
46. Eleverne besøger hinandens praktikpladser og samler data til opgave
47. På flere skoler sendes lærerne i praktik for at få indblik i de hverdagssituationer, som eleverne kæmper med

Side 71: Afslutningen på erhvervsuddannelser (case 48-50)

48. Grillaften med elever, lærere og forældre markerer afslutningen på grundforløb 1 og overgangen til grundforløb 2
49. Fast evaluering/trivselsmålinger efter alle skoleforløb
50. Bageruddannelsen på Uddannelsescenter Holstebro afholder traditionsrig afslutningsceremoni, der skaber faglig stolthed og inspiration til andre elever

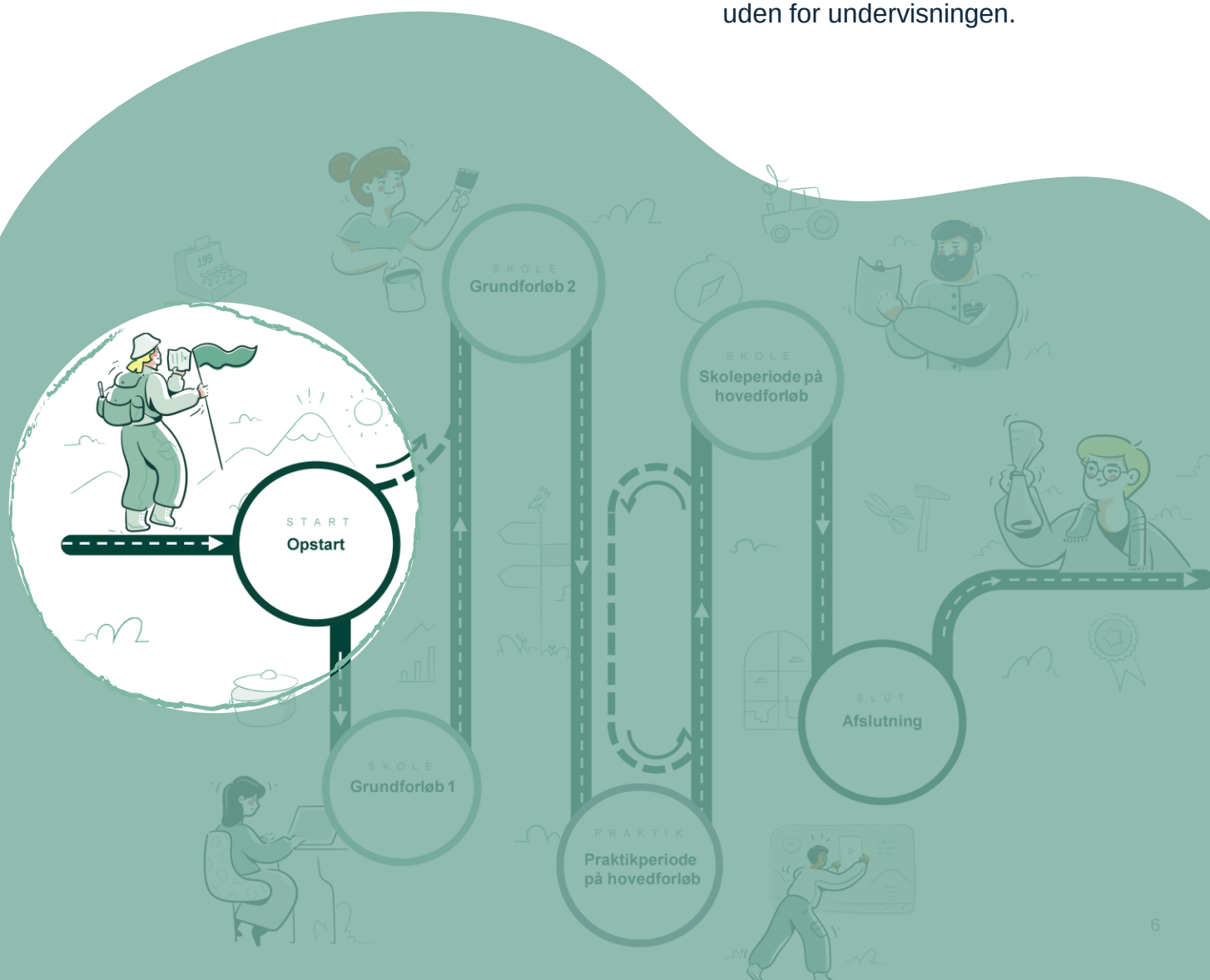
Opstarten på erhvervsuddannelser

Hvad understøtter en god opstart?

Eleverne på erhvervsuddannelserne er en heterogen gruppe, hvad angår alder, kønsmæssig fordeling samt faglige og personlige forudsætninger. Uanset elevens baggrund er det væsentligt for elevens oplevelse af et godt undervisningsmiljø, **at de får en god opstart**, herunder at de føler sig velkomne, og at der gennem opstarten skabes forudsætninger for, at eleven kan danne positive relationer til lærerne og de øvrige elever.

Erfaringerne fra denne undersøgelse peger på tre eksempler på god praksis, som har særlig betydning for undervisningsmiljø i opstarten:

1. **Forsamtaler** med *alle* elever *før* eleverne starter på skolen.
2. **Introduktionsforløb** af social og faglig karakter, når eleverne starter på et nyt skoleforløb.
3. **Klare rammer og regler** for elevernes adfærd og opførsel i og uden for undervisningen.

En god og tryk opstart kan understøttes af forsamtaler, introforløb og klare rammer

1. Forsamtaler

Skolerne skal ifølge bekendtgørelsens §68 lave en personlig uddannelsesplan og kompetencevurdering (stk. 3) med hver elev senest to uger inde i grundforløbet. Det er god praksis at afholde samtaler med *alle* eleverne *før* skolestart. I disse forsamtaler mellem elev og lærer og/eller vejleder drøftes elevens uddannelsesvalg og forventninger til uddannelsen afstemmes. Skolen får samtidigt brugbar information om den enkelte elev, som de har mulighed for at forberede og tilrettelægge uddannelsesforløbet efter.

2. Introduktionsforløb

Det er god praksis, at eleverne tidligt føler sig både fagligt og socialt tilpas på skolen og får skabt meningsfuldhed omkring deres uddannelsesvalg – at de føler, de hører hjemme på uddannelsen. Introduktionsforløb understøtter elevernes mulighed for at danne positive relationer til hinanden og skabe et forpligtende sammenhold i klassen.

3. Klare regler og rammer

Det er bestemt i bekendtgørelsens §54, at skolen tidligt tydeliggør skolens regler og rammer for, hvordan eleverne skal opføre sig i og udenfor undervisningen. Faste regler og klare rammer, som er udstedt af skolen, eller som eleverne har været med til at fastsætte, og som håndhæves løbende, tydeliggør forventningerne til elevernes opførsel og omgang hinanden imellem, hvilket er med til at skabe et godt undervisningsmiljø.

1

Forsamtaler med alle elever på Uddannelsescenter Holstebro

Baggrund og udfordring

Det kan være overvældende og bekymrende for elever at starte på en ny uddannelse, hvor de hverken har tilhørsforhold til skolen, underviserne eller de andre elever.

Forsamtalen er god praksis, fordi den kan bidrage til at give eleverne tryghed og dertil giver skolen mulighed for at tilpasse opstart og undervisning til elevernes forudsætninger.

Indsats

Uddannelsescenter Holstebro arbejder systematisk med at afholde forsamtaler med *alle* elever *inden* de starter, frem for efter elevens opstart. Hvis der er tale om unge elever, er forældrene med til samtalen, mens de ældre elever selv vælger.

Samtalerne afholdes af en studievejleder, som introducerer uddannelsen og de krav, der stilles til eleven: *"Når de kommer til forsamtaler, kommer de med en drøm. Så tegner og viser vi dem vejen. Vi sætter målene: Grundforløb 1, hvad skal der til dér? Grundforløb 2, hvad skal der til dér?"*

For vejlederne er det afgørende, at der sker en klar forventningsafstemning mellem skole og elev, så eleverne ved præcist, hvad de siger ja og nej til, når de starter på uddannelsen.

Udbytte

Forsamtalerne giver eleverne ro i maven forud for opstarten og er med til at gøre vejen gennem uddannelsen mere klar og overskuelig. Eleverne har set skolen og har et kendt ansigt i studievejlederen. Erfaringerne fra skolerne viser, at forsamtalerne giver den enkelte elev større tryghed og bidrager til elevens trivsel på uddannelsen.

Hvad kræver det?

- **1:** Ressourcer, særligt i form af tid, til at afholde forsamtaler med alle elever. Afholdelse kræver, at lærer eller støttepersonalet har tid og heraf også ledelsesopbakning til denne prioritering.
- **2:** Eleverne får en rundvisning på skolen i sammenhæng med samtalen, så skolen føles mere velkendt den dag de starter.
- **3:** Elevens forudsætninger afklares, og der laves en gensidig forventningsafstemning elev og lærer/støttepersonale imellem.
- **4:** Forsamtalen anvendes til afklaring om eventuelle støttehensyn. Der afsættes tid til at søge midler, inden eleven starter.

2

Eksempler på elementer i det gode introforløb

Baggrund og udfordring

Det er afgørende, at eleverne tidligt føler sig både fagligt og socialt tilpas på skolen, og at eleven tidligt får mulighed for at danne relationer til de andre elever og skabe et forpligtende sammenhold på holdet.

Indsats

Elevernes motivation for faget bør indarbejdes i introforløbet, så eleverne stadig har oplevelsen af, at de er startet på en erhvervsskole. Aktiviteter som virksomhedsbesøg og studieture efterspørges i høj grad af eleverne i den sammenhæng.

Mange skoler benytter navnelege den første dag. Allerede i navnelegen kan faget indarbejdes. Det gør de for eksempel hos ernæringsassistenterne i Aars, hvor eleverne i en navneleg skal matche deres navn med en grøntsag med samme forbogstav.

Til et simpelt arrangement som fælles morgenmad kan eleverne lære hinanden at kende i et mere uformelt rum.

En stor andel af eleverne vil også gerne lave noget bevægelse som for eksempel aktiviteter som cykelture, walk-and-talks, o-løb, sækkeløb og teambuilding-øvelser som for eksempel klatring.

Udbytte

Eleverne får mulighed for tidligt at etablere relationer til de andre elever og et godt og forpligtende sammenhold, som de kan udvikle og nyde godt af resten af skoleforløbet.

Elevers motivation kan etableres tidligt gennem inddragelse af praksisnære aktiviteter, såsom et virksomhedsbesøg i løbet af de første par dage, som kan vække elevens nysgerrighed for faget.

Hvad kræver det?

- **1:** Prioritér opstarten for eleverne – uanset hvilket forløb det drejer sig om.
- **2:** Praksisfagligheden inddrages tidligt i forløbet – introduktionsforløbet skal være relevant, meningsfuldt og en lille smule udfordrende.
- **3:** Sørg for at lave aktiviteter, som giver de mest lige forudsætninger for alle elever – lidt skæve (ukendte) sportsgrene og øvelser stiller eleverne mere lige end eksempelvis fodboldkampe.

3

Introforløb til elever med behov for særlig støtte og vejledning

Baggrund og udfordring

På nogle hold og årgange kan store dele af elevgruppen være udfordret på forskellig vis og derfor have behov for særlig støtte. Ved tidligt at have fokus på elevernes forudsætninger, dannes de bedst mulige rammer for, at eleverne trives på skolen.

Indsats

Herningsholm Erhvervsskole valgte at bruge 14 dage på et særligt intensivt introduktionsforløb med et grundforløb 2 hold sidste efterår. Forløbet blev ikke forlænget, men alle grundfag afgav timer til introforløbet ud fra en tanke om at alle fag må 'investere' i en god opstart.

På de 14 dages introduktionsforløb blev der prioriteret at lave aktiviteter, hvor eleverne skulle lære hinanden at kende, blive fortrolige med hinanden og skabe et stærkt sammenhold, der kunne understøtte dem igennem den faglige del af forløbet. I løbet af de 14 dage var der også faglige elementer eksempelvis faglige tests mv.

Rammerne for forløbet og lærernes forventninger til eleverne blev også tydeliggjort fra start.

"De blev så gode til at passe på hinanden. Og de fandt ud af at; "nå du fejler også noget"

- Lærer, handelsuddannelsen

Udbytte

Den bagvedliggende tanke er, at hvis eleverne fra begyndelsen lærer at støtte hinanden, bliver det lettere at fortsætte med dette undervejs. Derudover antages, at det vil øge elevernes trivsel, når de er gode til at rumme hinanden.

Læreren på forløbet fortæller at alle eleverne kom igennem grundforløbet.

Hvad kræver det?

- **1:** Ressourcer til at klarlægge hvilken elevgruppe der møder ind den første dag, og hvorvidt disse har behov for en særlig opstart – eksempelvis om mange har tidligere afbrudte skoleforløb eller diagnoser.
- **2:** Hvis der er tale om en særligt udfordret gruppe, kan det overvejes at lægge ekstra tid og kræfter i et udvidet introforløb, så eleverne er trygge og fortrolige med hinanden.
- **3:** Giv eleverne tid til at lære hinanden at kende – herunder hinandens udfordringer.

4

Plakat med retningslinjer på bageruddannelsen på Uddannelsescenter Holstebro

Baggrund og udfordring

Det er god praksis tidligt i uddannelsesforløbet at introducere eleverne for nogle klare retningslinjer for, hvordan man forventer, at de opfører sig i klasselokalet og på skolen generelt.

Indsats

Lærerne på bageruddannelsen på Uddannelsescenter Holstebro har udarbejdet en fælles plakat om god opførsel på uddannelsen.

Plakaten er lamineret og hænger i bageriet. På plakaten fremhæves forskellige punkter såsom; at møde til tiden, tale pænt og hjælpe sine klassekammerater. Plakaten indeholder desuden begrundelser for, hvorfor netop disse regler er udvalgt, for eksempel *"kom i skole hver dag – ellers kommer du til at mangle noget fra undervisningen"*.

Plakaten bliver gennemgået på holdet ved begyndelsen af hvert enkelt forløb.

Udbytte

Eleverne ved, hvad der forventes af dem og kender rammerne for deres opførsel fra begyndelsen. Lærerne oplever, at særligt begrundelserne for, hvorfor netop de oplyste punkter er vigtige, er med til at sikre en god tone og god opførsel på holdene.

Hvad kræver det?

- **1:** Italesæt tidligt rammerne for god opførsel.
- **2:** Begrund hvorfor I har valgt de enkelte regler, indgå i dialog omkring dem og skab relevans for eleven.
- **3:** Erkend, at lærere også kan lave fejl. Hvis eleverne påpeger, at man som lærer har trådt uden for de fælles retningslinjer, så erkend det og undskyld, som man ville forvente eleverne gjorde det.
- **4:** Gør reglerne fysiske i klasselokalet, så man løbende kan henvise til dem, hvis nødvendigt.

5

Skurvognsliste skal sikre en god omgangstone og omgangsform på Jordbrugets Uddannelsescenter

Baggrund og udfordring

Omgangstone og omgangsformen på holdet og på skolen er en væsentlig del af undervisningsmiljøet. Det er derfor af stor betydning, at der er klare regler for, hvad man kan forvente af hinanden: Hvor går grænserne for, hvad der er acceptabelt. Det er vigtigt, at reglerne er kendte og accepterede.

Indsats

Ved begyndelsen af undervisningsforløbet udarbejder lærerne sammen med eleverne en 'skurvognsliste'. Listen omhandler, hvad der er god tone på holdet: Hvordan man bør opføre sig, hvad man kan sige til hinanden – og hvad man ikke kan sige. Listen omhandler også de kønsspecifikke forhold på holdet, hvor kvinderne er i mindretal.

'Skurvognslisten' er et moralsk kodeks, som sætter de fælles rammer for samtalen og adfærden på holdet. Den bruges som regelgrundlag i undervisningen, hvor både lærere og elever henviser til den.

Udbytte

Lærerne ser 'skurvognslisten' som et godt redskab, der bidrager til det positive undervisningsmiljø. Når skurvognslisten udarbejdes, får eleverne lejlighed til at forholde sig til, hvad andre mener og tænker om et godt miljø. Undervejs i undervisningsforløbet tjener listen som legitimation for påtale af ikke-hensigtsmæssig adfærd herunder mellem mænd og kvinder.

Hvad kræver det?

- **1:** Reglerne for god omgangstone og god omgangsform skal være klare og accepterede.
- **2:** Tag dialogen på holdet og udarbejd på den baggrund et kodeks for god opførsel – hvad bidrager til et godt miljø, og hvad kan være ødelæggende for miljøet.
- **3:** Skriv retningslinjerne ned – reglerne skal være synlige.
- **4:** Bidrag til at reglerne efterleves – regler, som ikke efterleves, skaber normløshed og usikkerhed.

6

Konsekvens ved brud på reglement

Baggrund og udfordring

På Jordbrugets Uddannelsescenter har man et fast sæt skoleregler og normer, som eleverne forventes at overholde. Det betyder også, at der er konsekvens ved brud på reglementet.

Indsats

Det oplevede eleverne efter en fest, de havde holdt, hvor bygningerne var blevet tilsvinede i løbet af natten. Næste morgen blev eleverne sat til at rydde op, mens den ekskursion, de skulle have været på og glædet sig til, blev aflyst.

Udbytte

Konsekvensen ved at bryde reglerne blev tydelig for eleverne. Der skabes nogle klare rammer og normer for, hvordan man opfører sig. Eleverne får at vide, at de er voksne, og at de også selv har et medansvar for at passe på skolen og skolens omgivelser.

Hvad kræver det?

- **1:** Brud på reglerne følges op af konsekvens i passende størrelse afhængigt af situationen.
- **2:** Skoleregler – og konsekvenser ved brud heraf – skal være klare og accepterede.
- **3:** Appellér til at eleverne tager medansvar for skolens faciliteter. Eleverne vil gerne behandles som voksne.

Tiden på skolen

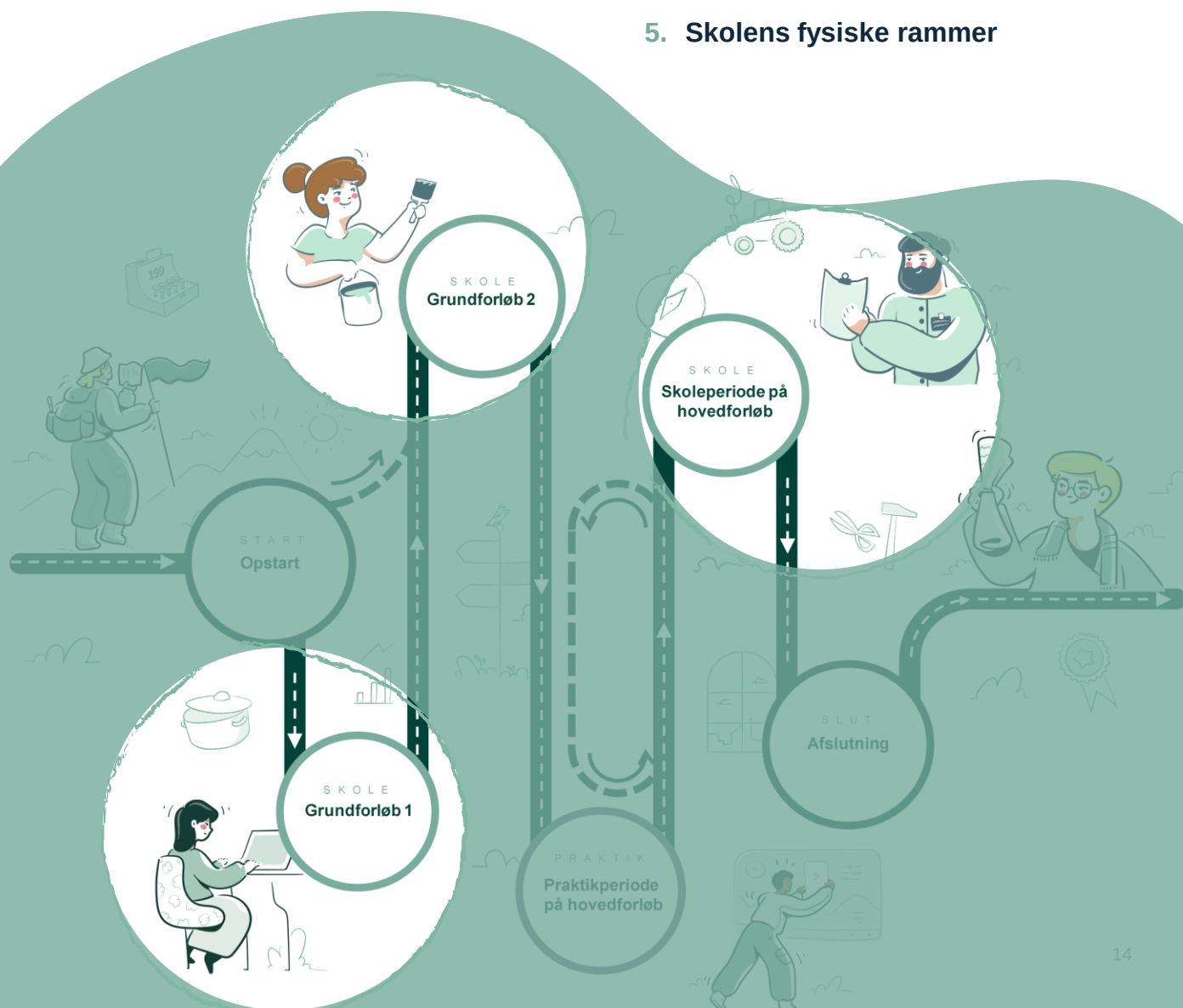
Hvad understøtter et godt undervisningsmiljø på skolen?

Undervisningsmiljøet på skolen er væsentligt for elevernes trivsel og fastholdelse på uddannelsen.

Tiden på erhvervsskolen dækker både grundforløb 1, grundforløb 2 samt skoleperioderne på hovedforløbet.

I undersøgelsen fremkommer fem overordnede temaer, som har særlig stor indvirkning på undervisningsmiljøet på skolen. Eksempler på god praksis indenfor de fem temaer uddybes på de følgende sider.

1. Den gode lærer
2. Elev-elevrelationer
3. Den gode undervisning
4. Støttefunktioner
5. Skolens fysiske rammer

Den gode lærer er for mange elever omdrejningspunktet for det gode undervisningsmiljø

En række kendetegn går igen på tværs af elevtyperne, når eleverne spørges, hvad der kendetegner en god lærer. Engagement, humor, tilgængelighed og at være i øjenhøjde med eleverne samt stærk fagfaglig undervisning og klasserumsledelse er vigtige værktøjer for læreren.

1. Stærke faglige kompetencer

Den gode lærer er fagfagligt dygtig. Han/hun kan sit fag og viser det stolt frem. Den gode lærer er også pædagogisk, særligt på grundforløbene, hvor fokus på dannelse er større, og hvor nogle elevers tidligere dårlige skoleerfaringer skal overvindes. Klasserumsledelse er også en væsentligt pædagogisk kompetence. Skolen har ansvaret for fastlæggelse af lærerens undervisningskompetencer (§13, stk. 4), men det påhviler læreren, at vedligeholde og udvikle underviserkompetencen (§13, stk. 5).

2. Sociale kompetencer

Særligt lærerens relationskompetence er afgørende. Læreren skal kunne møde eleverne i øjenhøjde, være opmærksom og omsorgsfuld samt tilgængelig for eleverne.

3. Personlige kompetencer

Endeligt er en engageret lærer en åbenlys motivation for eleverne, da engagementet smitter. Den gode lærer formår desuden at skabe en afslappet atmosfære i undervisningen blandt andet ved brug af humor.

Den gode lærer er...

- Fagfagligt dygtig
- Pædagogisk

Faglige kompetencer

- I øjenhøjde med eleverne
- Opmærksom og omsorgsfuld
- Tilgængelig

Sociale kompetencer

- Engageret
- I stand til at skabe en afslappet atmosfære

Personlige kompetencer

Elevers fortællinger om den gode lærer:

Engagement

"Jeg er virkelig imponeret over den interesse, der er fra de forskellige undervisere. De er meget bevidste om deres rolle, og jeg har en fornemmelse af, at de altid har lyst og tid til at snakke - hvad enten det angår noget fagligt eller personligt. Jeg har bare en opfattelse af, at lærerne her ikke kun er her, fordi det er deres arbejde, men meget på grund af en oprigtig interesse i at uddanne nye med alt, hvad det indebærer" (Mand, hovedforløb, landbrugsuddannelsen, Asmildkloster Landbrugsskole)

Imødekommende

"Det er rart, at når man kommer tilbage på skolen, så føler man, de har glædet sig til at se en. Det der med, at man virkelig bliver set" (Kvinde, hovedforløb, tømreruddannelsen, Tradium)

Respektfuld

"Jeg kan godt lide, at hvis man kommer med et forslag til svar, så siger han ikke "nej" – men "redder" en i stedet. Så man tør deltage i undervisningen" (Kvinde, hovedforløb, detailhandelsuddannelsen, Handelsfagskolen)

Humoristisk

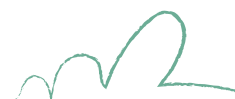
"Ung med de unge. De skal have humor – en tilgang der er ung. De skal kunne tage en joke. Mere tolerant. Man går ned på det niveau, vi andre er på. Kan holde lidt mere fokus" (Mand, hovedforløb, tjeneruddannelsen, Hansenberg)

Fagfagligt dygtig

"[Læreren skal] udstråle det. Begejstring. Engagement. Masser af fagudtryk. De gør en slagter stolt. Skyder brystet frem. Roser eleverne hver gang de gør det samme. Det skal være fedt at være slagter. Og hver gang en elev giver udtryk for dette, roser jeg det. Vi hylder faget og det, faget kan" (Lærer, gourmetslagteruddannelsen, ZBC Roskilde)

Dygtig klasserumsleder

"[Det er] Enormt vigtigt, at læreren kan skære igennem. Personligt kan jeg godt lide konsekvens. Så jeg kender grænsen. Nogle lærere kunne godt træde mere i karakter" (Mand, hovedforløb, snedkeruddannelsen, Herningsholm Erhvervsskole)

Relationer elever imellem har både betydning for deres læring og fastholdelse på uddannelsen

1. Rummelighed og tolerance

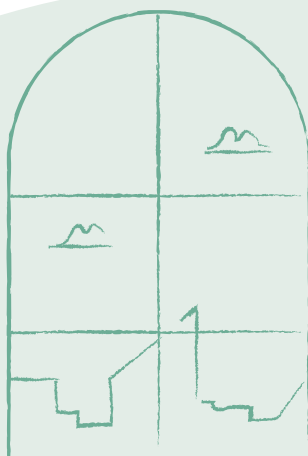
Gode relationer og deraf et godt sammenhold indebærer for eleverne, at man kan være sig selv, og at alle bliver inkluderet. Samtidig oplever nogle elever, at det kan være svært at inkludere alle i fællesskabet, fordi den samlede elevgruppe er meget heterogen.

Derfor arbejder nogle skoler med aktivt at italesætte forskelligheder for at sikre, at eleverne kan få større forståelse for hinanden.

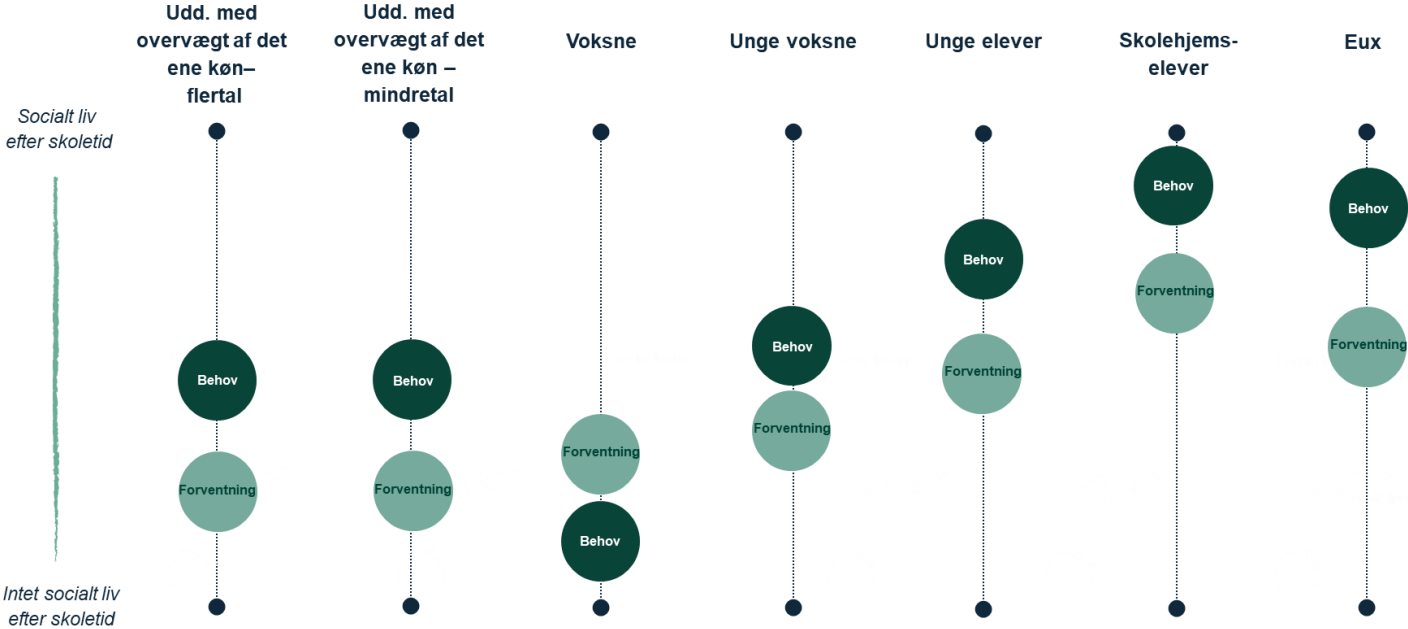
2. Arrangementer

Relationerne mellem eleverne kan også udvikles og understøttes gennem sociale aktiviteter og arrangementer på skolen enten i skoletiden eller efter skole.

Det er ikke alle elever, der aktivt deltager i arrangementer, men meget tyder på, at alene muligheden for at deltage i aktiviteter har en værdi i sig selv.

Unge, eux og skolehjemselever har størst ønske og behov for sociale aktiviteter efter skoletid

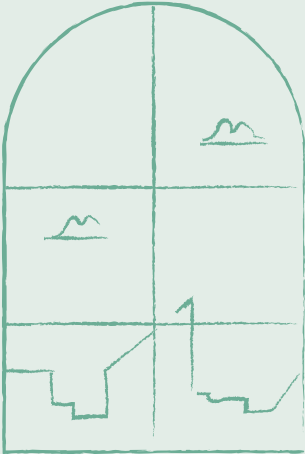

Kilde: Egen produktion. Markeringer efter elevers udsagn i mobiletnografisk undersøgelse (n=43)

Elevernes forventninger til sociale aktiviteter og arrangementer efter skole er generelt lave – og for alle typer elever, med undtagelse af de voksne, lavere end deres behov og ønsker.

Figuren ovenfor viser desuden, at det er de unge elever, skolehjemselever og eux-elever, der har det største ønske om sociale aktiviteter efter skole.

For uddannelser med overvægt af det ene køn har eleverne, uanset om de kønsmæssigt er i undertal eller overtal de samme forventninger og behov til det sociale liv efter skole.

Elevernes ønsker til sociale aktiviteter efter skoletid

Fællesskab og hygge

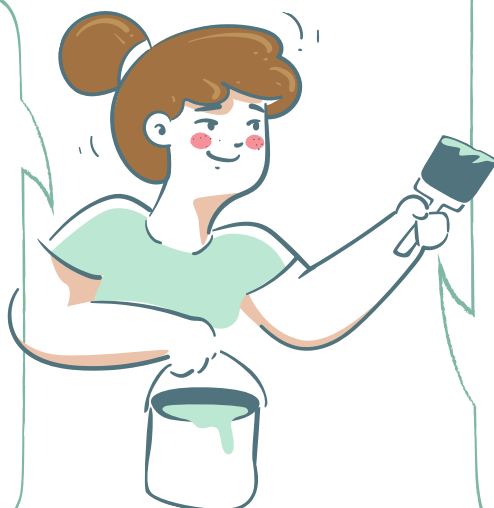
Aktiviteter, hvor man kommer hinanden ved og som skaber grobund for nye samtaler og relationer. Aktiviteterne kan være: fællesspisning på skolen, hvor man selv laver mad, madværksted eller grillaften, fælles cafebesøg, julecafe, bowlingtur, kanotur, studieture til København, brætspilsaftener med kage, lejrbrøl og kakao.

Fester og fredagsbarer

Bredt blandt elever efterspørges flere fredagsbarer for at drikke en enkelt øl med holdkammerater. Blandt unge og unge voksne efterspørges også større, tværfaglige fester.

Sport og bevægelse

Sport er godt for sammenholdet, sundt og sjovt. Aktiviteter kan være: brug af boldbanen til kampe eller turneringer, idrætsdage, mountainbike-ture, paddletennis, svømning, golf, yoga-timer, gåture eller adventurebaner.

Virksomhedsbesøg

Virksomhedsbesøg giver indblik i og viden om erhvervet. Transport og evt. fællesspisning gør besøget socialt. Det kan være besøg i Lego House, på messer, på restauranter og madhuse, i nye butikker, gårdbesøg, tale med landmænd, besøge maskinstation, se erhvervet "in action" og komme med bagom, museumsbesøg, minikurser, besøge andre gartnerier, besøge skov eller park.

Faglige aktiviteter på skolen

Eleverne har en fælles interesse i deres fag og efterspørger sociale arrangementer med faglig aspekt for eksempel i åbne værksteder/ køkkener/ salon/butik/mv., kurser i vin/sauce-smagning, besøg af biavlere, svampedyrkning, beskæring og høstning af tang. Valgfag fra 16-17. Invitere gæster ind til at smage, se eller prøve noget, eleverne har produceret for eksempel tapasaften eller prøve en minigolfbane bygget af elever. Tværfaglige arrangementer mellem uddannelser. Støtte til skills-elever.

Skolehjemsskoleaktiviteter

Skolehjemseleverne kan lide: Hallen, træningscentret, volleybane, gå til fritidsaktiviteter, lektiecafe, bordfodbold, billard, baren, til bingoaften, filmaften, foredrag, spille, gå ture, hygge i skolehjemsstuer. De foreslår derudover mulighed for at tage valgfag inden for deres interesser eller for at komme foran i undervisningen for eksempel med certifikater.

7

Åbent værksted to gange om ugen på Asmildkloster Landbrugsskole

Baggrund og udfordring

På Asmildkloster Landbrugsskole er der mange forskellige sportslige aktiviteter for skolehjemseleverne, som de kan lave efter skole. Det er dog ikke alle, der har lyst til at spille volleyball eller gå i hallen. Derfor ønsker man også at give eleverne mulighed for at bruge tid i værkstederne.

Indsats

Skolen har igangsat en indsats, hvor det to gange om ugen er muligt for eleverne at komme ned i værkstedet efter skole. Her har de mulighed for at svejse på en bil, eller hvad de nu har lyst til. Der er personale til stede i værkstedet, som kan hjælpe eleverne.

For at sikre ressourcer til det åbne værksted har skolen ansat en person i flexjob med den rette erhvervserfaring til at passe skolens nyrenoverede værksted. På den måde bliver det åbne værksted heller ikke en ekstra arbejdsopgave for lærerne.

Udbytte

Initiativet er fortsat i sin begyndelse, hvorfor det faktiske udbytte af indsatsen endnu er uvis.

Dog forventes det, at eleverne efter skoletid eller arbejde får mulighed for at øve sig på det, de har lært i skolen, eller hygge sig sammen om emner, der ikke indgår i den øvrige undervisning, men som de synes er interessante.

Hvad kræver det?

- **1:** Ofte vil det på grund af sikkerhedsforanstaltninger være nødvendigt med tilstedeværende personale, hvilket medfører en udgift. Tænk ud af boksen for at få enderne til at mødes. Det skal ikke nødvendigvis være en af de faste lærere, der passer det åbne værksted.
- **2:** Hvis der ikke er sikkerhedskrav, kan åbne værksteder også være, at eleverne efter aftale selv har adgang uden for skoletid.
- **3:** Giv skolehjemselever et sted at være efter skole, som ikke forudsætter interesse for sportslige aktiviteter. Måske de øvrige elever også synes det er spændende.

8

Til 'Social Club' på Herningsholm Erhvervsskole kan eleverne øve og hygge sig efter skoletid

Baggrund og udfordring

På frisørafdelingen på Herningsholm Erhvervsskole afholder man "Social Club" som et sted, hvor elever kan øve og som en mulighed for socialt samvær.

Indsats

Frisørafdelingen holder månedligt salonen åben fra 15:30-19:30, så eleverne på tværs af forløb kan blive efter skole og øve sig. Der er mindst én faglærer til stede, så eleverne kan få sparring. Eleverne kan øve lige præcis det, de har behov for og lyst til. Nogle terper teori, nogle kommer for at søge inspiration fra andre, og nogle kommer for det sociale samvær.

Til den seneste Social Club så eleverne sammen et awardshow fra Wella og spiste pizza.

Udbytte

Eleverne får mulighed for at fordybe sig og dygtiggøre sig yderligere inden for deres fag.

"Social Club" er lige så meget et socialt arrangement, hvor eleverne har mulighed for at møde elever fra andre forløb, som et fagligt event.

Elever, der er i praktik, deltager også i arrangementet, så de også inddrages i det sociale liv på skolen under praktikforløbet.

Hvad kræver det?

- **1:** Giv det åbne værksted karakter af et event.
- **2:** En faglærer og/eller ældre elever stilles til rådighed, så eleven kan bruge det åbne værksted som træning og læringssituation.
- **3:** Sørg for at eventet er velfacileret, og at der er delt information på for eksempel uddannelsens Facebookside og af lærerne.
- **4:** Tænk det sociale aspekt ind i eventet. Det skal først og fremmest være hyggeligt og sjovt at deltage. Arranger for eksempel fællesspisning.

9

Walk-and-talk på Erhvervsskolerne Aars

Baggrund og udfordring

Nogle elever ønsker at have sociale afbræk i undervisningen.

Indsats

I undervisningen på ernæringsassistent på Erhvervsskolerne i Aars arbejder lærerne med at inddrage små walk-and-talks undervejs i undervisningen. Gåturene behøver ikke at vare længe og består som regel blot af en tur rundt om skolen. Indholdet kan være fagligt men kan også bare være hyggesnak.

Vi havde tit [før Corona-pandemien], en gang om dagen en walk-and-talk rundt om skolen, hvor man gik med forskellige og snakkede. Det gør godt for sammenholdet og fællesskabet. Hvor man både lige kommer ud og får frisk luft, rører sig lidt og også lige snakket med nogle andre.”

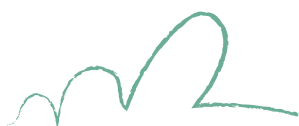
- Kvinde, grundforløb 2, ernæringsassistentuddannelsen, Erhvervsskolerne Aars

Udbytte

Gåturene giver eleverne en oplagt mulighed for at tale med deres holdkammerater i uformelle rammer, samtidig med at de får frisk luft og bevæget sig lidt. Eleverne giver udtryk for, at man nemmere kommer i snak med forskellige fra holdet, når man går rundt, i forhold til når man er i klasselokalet eller køkkenet.

Hvad kræver det?

- **1:** Udnyttelse af små ophold i løbet af skoledagen, hvor der kan lægges bevægelse og/eller sociale aktiviteter ind.
- **2:** Opmærksomhed på, at det kan være små ting som en gåtur i løbet af dagen, der kan være med til at udvikle og vedligeholde elevernes relationer til hinanden.

10

Aktivitetsklub på skolehjem på Asmildkloster Landbrugsskole

Baggrund og udfordring

Stort set alle eleverne på Asmildkloster Landbrugsskole bor på skolehjemmet under deres skoleophold. De tilbringer derfor størstedelen af deres eftermiddage og aftener i hverdagene på skolen.

Derfor kan det virke ensformigt og kedeligt for eleverne, hvis de ikke har noget at give sig til i fritiden.

Indsats

Skolehjemmet har oprettet en aktivitetsklub, som eleverne kan tilmelde sig. Aktivitetsklubben koster 300 kr. om året, hvorefter eleverne frit kan tilmelde sig diverse aktiviteter såsom bowling, svømning, gokart, girls night, boldspil, fitnesslokale, gårdbesøg mm.

Eleverne fortæller, at der i gennemsnit er et større arrangement hver uge og flere mindre arrangementer i løbet af ugen.

Efterspørgslen og tilmeldingsprocenten kan svinge alt efter, hvilket arrangement der er tale om, men generelt er der stor opbakning til aktiviteterne.

Udbytte

Eleverne fremhæver, at det er fedt, at der sker noget hele tiden, og at dagene dermed ikke er ensartede.

"Og især det der med, at når man kommer hjem fra skole, så har man altid noget at give sig til. At du har nogle venner at være sammen med og noget at give dig til"

– Mand, grundforløb 2,
landbrugsuddannelsen, Asmildkloster
Landbrugsskole

Hvad kræver det?

- **1:** Tilbyd skolehjemseleverne forskellige aktiviteter i deres fritid.
- **2:** Aktiviteterne behøver ikke være store - ambitionsniveauet kan variere.
- **3:** Prioritér faciliteter, der kan understøtte sociale aktiviteter på skolehjemmet for eksempel boldbane, spil, hyggelige fællesarealer, udendørsområder mv.
- **4:** Undersøg og brug nærområdets tilbud og muligheder.

11

‘Traktor for piger’ hvor kvinder kan tilegne sig faglige kompetencer, som de ikke oplever at få plads til at dyrke i undervisningen

Baggrund og udfordring

Kvinderne på Asmildkloster Landbrugsskole er i mindretal. Og de har oplevet, at mændene kommer til at ”overtage” undervisningen, når de skal lære om maskiner og køretøjer. Mændene har ofte kørt traktor siden de var børn, og har tendens til gerne at ville ’vise sig frem’. Dette resulterede i, at kvinderne oplevede, at mændene ikke lod dem komme til.

Indsats

Skolen har derfor igangsat et initiativ som de kalder ”traktor for piger”. Her får kvinderne mulighed for at øve sig i at køre traktor – uden forstyrrelser.

Det kan både være en lærer, men også en anden elev, der står for undervisningen. I sidstnævnte tilfælde vil den udvalgte elev få øvelse i at lære fra sig, mens kvinderne får mulighed for at øve sig i at køre traktor i rolige omgivelser.

Udbytte

Kvinderne får mulighed for at øve sig i at køre traktor i ro og mag – og måske også få stillet nogle spørgsmål, som de ikke fik gjort i undervisningen.

Skolen påpeger, at denne aktivitet ikke nødvendigvis kun er egnet for kvinder, men lige så vel kan være relevant for de mænd, der måske holder sig lidt tilbage i undervisningen.

Hvad kræver det?

- **1:** Vær opmærksom på om de elever, som er kønsmæssigt i mindretal, er udfordret i nogle særlige undervisningssituationer og giv dem mulighed for at lære stoffet under andre omstændigheder.
- **2:** Overvej om aktiviteten bør opdeles efter køn. Det kan lige så vel rettes mod elever, der har et ønske om at få en ekstra chance for at lære et bestemt stof.

12

Boss Ladies – et projekt der vil styrke den faglige stolthed hos unge kvinder

Baggrund og udfordring

Der er overordnede mål med Boss Ladies er at stimulere unge kvinders interesse for at søge mod bygge, anlægs- og installationsbranchen.

Formålet er at styrke deres faglige stolthed og bidrage til, at kvinderne opnår gode praktikforløb, samt at trivslen øges på erhvervsuddannelserne og i branchernes virksomheder.

Indsats

Boss Ladies har en række indsatser, hvoraf de i denne sammenhæng mest interessante ligger i relation til det sociale undervisningsmiljø og sammenhold. For det første laver Boss Ladies "Learning Labs", som er et gratis tredages undervisningsforløb til erhvervsskolelærere og UU-vejledere. Forløbet handler om at give deltagerne viden og øvelser, der skal sætte dem i stand til at understøtte unge kvinders motivation for at søge og blive fastholdt på skolen.

Derudover har Boss Ladies et ambassadørkorps som flere af de interviewede unge kvinder er medlem af. Her arbejder de frivilligt med at holde oplæg og lave øvelser for folkeskoleelever med det formål at udfordre det mere traditionelle uddannelsesvalg. Det er eksempelvis til introducere på erhvervsskolen eller til åben skole på folkeskoler.

Udbytte

Øget faglig stolthed. De kvindelige elever er stolte over at være i den verden, de er.

Tiltaget skal desuden skabe bedre praktikforløb og øge trivslen blandt kvinder i brancher med en overvægt af mænd.

Hvad kræver det?

- **1:** Overvej om I har brug for vejledning i forhold til at skabe en kulturændring, så uddannelsen ikke udelukkende tiltrækker og er henvendt til mænd.
- **2:** Inviter Boss Ladies eller lignende lokale initiativer ind på skolen.

13

Forældre inviteres til tapasaften på Uddannelsescenter Holstebro

Baggrund og udfordring

Eleverne på Uddannelsescenter Holstebro er glade for at arbejde på tværs af uddannelser.

Skolen har aldrig haft succes med fester og fredagsbarer, men ønskede at lave et socialt arrangement for eleverne i et andet format.

Indsats

En fælles tapasaften en gang årligt, hvor de forskellige faggrupper (for eksempel kokke, bagere og ernæringsassistenter) byder ind med forskellige elementer til aftenen.

Bagerne laver eksempelvis desserten.

Forældre, bagemestre og andre interesserede inviteres med til arrangementet.

Udbytte

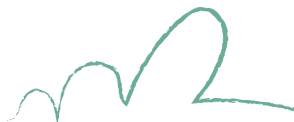
Her er det faglige fællesskab omdrejningspunkt. Eleverne får en succesoplevelse, når arrangementet har været en succes.

Ligeledes bliver det tydeligt for eleverne, hvor forbundne deres uddannelser er – kokken har brug for bagerens produkter, ernæringsassistenterne kan holde det sunde fokus osv.

Tværfagligheden bliver synlig, og vigtigheden af alles bidrag bliver understreget.

Hvad kræver det?

- **1:** Tænk i alternativer til fest og fredagsbar, som har et fagligt element, men stadig er festligt.
- **2:** Tænk i synergier på tværs af uddannelser.
- **3:** Det kræver tid – men kan blive en positiv tradition.

Den gode undervisning skaber sammenhæng mellem teori og praksis

1. Praksisrelateret undervisning

Undervisningen skal ifølge bekendtgørelsens §73 være praksisrelateret for at styrke elevernes evne til at forbinde teori og praksis.

Den gode undervisning anvender praksisrelatering som pædagogisk princip. Praksisrelatering understøtter elevens oplevelse af sammenhæng mellem teori og praksis, og giver derigennem eleven en oplevelse af et bedre undervisningsmiljø.

Eleverne giver samstemmende udtryk for, at den mest meningsfulde undervisning er, når de får lov til at arbejde med hænderne frem for kun at lytte eller læse. Samtidig har de brug for en teoretisk grundforståelse – som de efterfølgende kan omsætte i praksis.

Det er alle elevtyper, som peger på praksisrelateret undervisning som en del af den gode undervisning.

Praksisrelatering som pædagogisk princip kan med forskellige metoder anvendes i undervisningen. Konkrete eksempler herpå gives på de følgende sider:

- Praksisrelatering gennem **virksomhedsinddragelse**
- Praksisrelatering gennem **cases og længerevarende projekter**
- Praksisrelatering med **digitale hjælpemidler**
- Praksisrelatering gennem skolens **fysiske rammer**

14

Fast virksomhedsinddragelse på alle hovedforløb

Baggrund og udfordring

Praxisrelatering på merkantile uddannelser er mindre tydelig, fordi man ikke på samme måde som på eksempelvis tekniske uddannelser veksler mellem klasse- og værkstedsundervisning.

På handelsuddannelsen (Business) på Herningsholm Erhvervsskole har man et ønske om at inddrage erhvervslivet mere i undervisningen på hovedforløbene.

Indsats

Eleverne besøger også virksomheder på grundforløbene, men man har arbejdet målrettet med mere praksisrelateret undervisning på hovedforløbene - også selvom eleverne kun er på skoleforløb én uge ad gangen.

På alle hovedforløb skal der i udgangspunktet være et element af "rigtige" virksomheder. Det kan være: Besøg ude hos virksomheder, besøg og oplæg af virksomheder på skolen, gruppearbejde med virkelige cases fra virkelige virksomheder, og/eller at virksomheder overværer og bedømmer fremlæggelsen.

Virksomhedsinddragelsen er et praksisrelateret element, men skal sammentænkes med hovedforløbets målpinde for at skabe sammenhæng for eleverne.

Udbytte

Eleverne efterspørger, uanset elevtype, at arbejde mere med "den virkelige verden". Det ønske får de indfriet med besøg af og på virksomheder.

Når vi tager på virksomhedsbesøg, laver vi en ramme om, hvad vi gerne vil høre. Jeg sætter nogle mål for ugen, for eksempel har jeg et hold i næste uge, som har om markedsføring. Så sender jeg virksomheden målpindene på forhånd, og på den måde får vi en sammenkobling mellem teori og praksis.

- Lærer, Business

Hvad kræver det?

- **1:** Spørg eleverne om de synes, det er interessant med mere virksomhedsinddragelse.
- **2:** Tænk i, på forskellig vis, at få inddraget virksomheder i alle undervisningsforløb.
- **3:** Hjælp og forbered virksomhederne på besøget. For eksempel ved at beskrive skoleforløbets læringsmål.
- **4:** Ledelsesopbakning for eksempel til bevilling af transportpenge eller gaver til oplægsholdere.

15

Lokalt virksomhedsnetværk

Baggrund og udfordring

Elevernes interesse for faget betyder, at de gerne vil ud og møde virksomheder indenfor deres branche – også gerne tidligt i uddannelsesforløbet.

Asmildkloster Landbrugsskole har ikke deres eget landbrug på skolen, hvorfor de har en udfordring på nogle områder. For at kompensere for dette besøger man lokalområdets landbrug for at kunne vise eleverne alle specialerne i praksis.

Indsats

På skolen har man gennem sit netværk til landmænd i lokalområdet arrangeret virksomhedsbesøg for eleverne.

Relationen til landmændene udvikles og vedligeholdes af skolens personale og gennem elevernes kontakter på deres praktiksteder. Ifølge skolen vil landmændene gerne have besøg.

Landmanden behøver ikke nødvendigvis være til stede under hele seancen, lærerne kan selv finde rundt på flere af landbrugene.

Udbytte

For eleverne giver virksomhedsbesøgene en oplevelse af branchen, hvor de kan få indblik i, hvordan deres fremtidige praktikplads måske ser ud.

Desuden får de mulighed for at relatere deres undervisning direkte til praksis, eksempelvis ved at komme ud og se på køernes sundhedstilstand og trivsel. Eleverne får desuden en hyggelig oplevelse med deres hold, hvor de får talt sammen om stort og småt på turen til og fra landbruget.

Hvad kræver det?

- **1:** Gør brug af netværket til de lokale virksomheder – både lærernes og elevernes.
- **2:** Plej netværket løbende, så der fortsat opretholdes kontakt til alle relevante virksomheder – også selvom den person, der indledte kontakten, måske ikke længere er på skolen.
- **3:** Priorité at komme ud af huset for at give eleverne nogle virkelighedsnære oplevelser.
- **4:** Undervurdér ikke de sociale fordele i, at eleverne følges ad til og fra besøget.

16

Projektbaseret undervisning binder undervisningsforløbene sammen og skaber en mere helhedsorienteret undervisning

Baggrund og udfordring

For eleverne er det væsentligt, at den undervisning, de modtager, kan relateres til deres fag og det job, de er ved at uddanne sig til. At blive undervist i enkelte delelementer kan virke meningsløst og irrelevant, for eksempel når man har gjort sig umage med at bygge noget, for dernæst at rive selvsamme ned igen.

Indsats

På tømreruddannelsen på Tradium er man i gang med en proces, hvor de enkelte undervisningsforløb gentænkes, så de bliver mere helhedsorienterede. De tager derfor form af ét gennemgående projekt.

Projektet samler de delelementer, som eleverne skal kunne, i én samlet opgave. Det betyder, at eleven bygger videre på det samme produkt forløbet igennem, selvom de træner forskellige kompetencer såsom gips, vægkonstruktion og vinduer. Til sidst har eleverne således oplevelsen af at stå med et "færdigt" badeværelse.

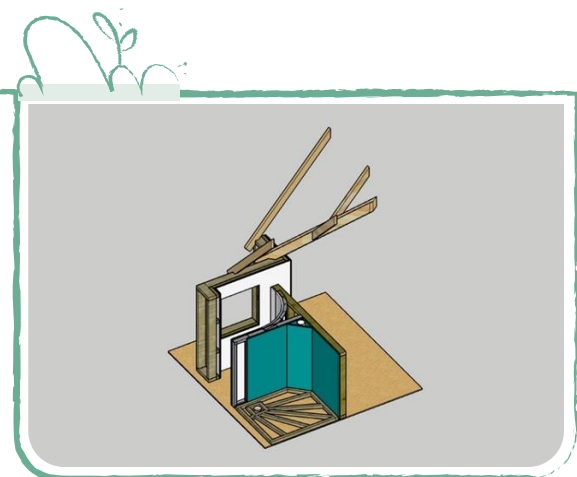
Udbytte

Eleverne oplever, at de enkelte teknikker, de skal lære, sættes ind i en kontekst, de kan forholde sig til – etableringen af et badeværelse.

Det at lære om en bestemt type spær afkoblet fra de andre elementer kan måske opleves som irrelevant i sig selv, men når eleverne opdager, at det har en særlig funktion i forhold til konteksten og resten af elementerne i badeværelset, fjører det mening til undervisningen.

Hvad kræver det?

- **1:** Tænk i helhedsorienterede forløb, hvor eleven arbejder på et gennemgående projekt (der dækker flere målpinde) i længere tid ad gangen eller hele forløbet igennem.
- **2:** Giv eleverne mulighed for at vælge forskellige niveauer i projektet.

17

Et didaktisk redskab til forståelse af den svære teori: Indtryk, udtryk og aftryk

Baggrund og udfordring

Mange elever har vanskeligt ved at forstå teoretisk viden eller teoretiske begreber.

På SOSU H har man på pædagogisk assistentuddannelsen (PAU) arbejdet med at koble teoretiske begreber til handlinger.

Indsats

Læreren tegner et undervisningsforløb på tavlen, der ikke viskes ud, før undervisningsforløbet er slut. Formålet med tegningen er, at eleverne har et overblik over, hvad der skal ske i undervisningen. Tegningen viser, at eleverne først skal have indtryk af forskellige pædagogiske teoretiske begreber, ved at læreren præsenterer disse, eleverne læser om dem osv.; det kan eksempelvis være et begreb fra en læringsteori.

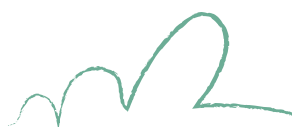
Derefter skal eleverne udtrykke det teoretiske begreb. De kan for eksempel kropsligt vise for hinanden, hvad 'indlevelse' vil sige, eller de kan tegne begrebet 'kommunikation'. Resultatet af disse processer er aftryk, for eksempel i form af en tegning. Eleverne skal afslutningsvis præsentere deres aftryk for repræsentanter fra praksis.

Udbytte

Eleverne kan bedre forstå teori og teoretiske begreber, når de omsætter dem til konkrete produkter. Indtryk, udtryk og aftryk er således et didaktisk redskab til styrkelse af indlæring af teori.

Hvad kræver det?

- **1:** Variér teoretisk undervisning med praktiske handlinger.
- **2:** Sørg for at eleverne får udtrykt deres forståelse af et begreb.
- **3:** Sørg for at elevernes præsentation af deres forståelse af begrebet indeholder en refleksion over, hvordan de kan bruge det teoretiske begreb.

18

Brug af digitale platforme i undervisningen

Baggrund og udfordring

Under COVID-19-nedlukningen var erhvervsuddannelserne herunder ernæringsassistenterne på Erhvervsskolerne Aars og bageruddannelsen på Uddannelsescenter Holstebro udfordrede af, at deres elever ikke kunne møde op i skolens køkkener og bagerier.

Indsats

Uddannelserne valgte at lade eleverne øve sig på deres praktiske færdigheder hjemme i elevernes egne køkkener.

Ernæringsassistenterne fik tilsendt råvarekasser, så de kunne tilberede måltider i deres eget køkken. Bagereleverne fik pakket poser med råvare af deres lærer, som de kunne hente på skolen. Herefter kunne de modtage undervisning over zoom, mens de stod hjemme i deres eget køkken. Eleverne dokumenterede deres proces gennem video, billeder og/eller tekst, hvor de beskrev deres produkt og læringspunkterne fra opgaven.

Udbytte

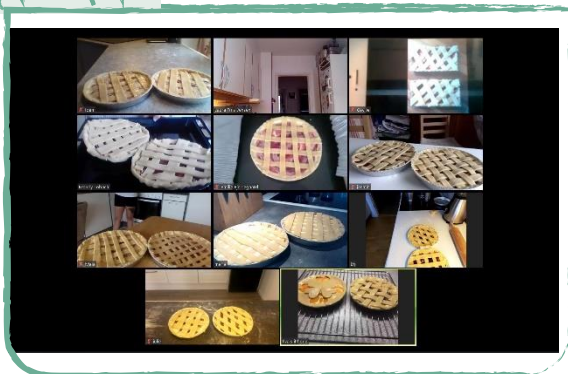
Eleverne fik, på trods af nedlukningen, mulighed for at øve deres praktiske færdigheder.

Ved at bruge digitale platforme og medier som billede og video, kunne lærerne følge med i elevernes læring på trods af fysisk afstand.

Hvad kræver det?

- **1:** Brug de muligheder, som digitaliseringen giver.
- **2:** Lad eleverne indtale lyd eller optage video, så opgaven ikke bliver uoverskuelig for de elever, der er udfordret af tekst.
- **3:** Bed eleverne om at opdatere løbende gennem opgaven så det ikke kun er det endelige resultat, der præsenteres, men også vejen derhen.
- **4:** Sørg for at eleverne har det tilstrækkelige udstyr derhjemme, for eksempel køkkenredskaber.
- **5:** Gør det nemt for eleverne og skolen at håndtere udlæg.

19

Morgenmøde på Uddannelsescenter Holstebro simulerer praksis fra fremtidige praktiksteder og giver en god start på dagen

Baggrund og udfordring

Uddannelsescenter Holstebro har i forbindelse med et udviklingsprojekt, de deltager i, fået bygget et nyt pauserum til eleverne i køkkenet. Her forsøger man at skabe en arbejdspladskultur, som kendes fra praktikvirksomheder.

Indsats

Uddannelsescenter Holstebro forsøger at simulere morgenmøder eller "briefinger", som er en udbredt praksis hos branchens virksomheder. I praksis betyder det, at eleverne møder ind og sætter sig og taler sammen over en kop kaffe. Til morgenmødet sørger læreren for at få rammesat, hvad dagens undervisning kommer til at handle om, og hvad eleverne kan forvente, at resten af dagen kommer til at gå med.

"Vi havde fravær omkring syv pct., alle eleverne siger selv, at det er derfor. Der var [ved morgenmøderne] plads til, at alle ens problemer eller ting, man har med i rygsækken, kunne siges på klassen fra starten. Og så, at de ikke skulle gå efter kaffe. Så det er en simpel og billig ting faktisk."

- Leder

Udbytte

Det er elevernes oplevelse, at morgenmødet bidrager med et socialt aspekt, fordi de får talt sammen med klassekammeraterne undervejs.

Samtidigt får læreren rammesat den forestående skoledag. Ydermere er morgenmødet en praksisnær indsats, som ledelsen forventer har mindsket frafaldet på de hold, der har afprøvet det.

Hvad kræver det?

- **1:** Skab et miljø eller rum, som eleverne finder attraktivt og hyggeligt at møde ind til.
- **2:** Lad eleverne tale sammen – også om ikke-faglige emner. Fokuser på at skabe et rummeligt fællesskab
- **3:** Tænk i at skabe en arbejdspladskultur på uddannelsen, som simulerer et element fra erhvervet.
- **4:** Stil morgenmad eller gratis kaffe til rådighed som incitament for eleverne.

20

Etableringen af et undervisningslokale i slagteriet understøtter vekslen mellem teori og praksis i den praksisrelaterede undervisning

Baggrund og udfordring

På slagteruddannelsen på ZBC i Roskilde havde man, i forbindelse med opførslen af et nyt undervisningsslagteri, et ønske om at kunne udføre mere af den teoretiske undervisning i fysisk nærhed til 'værkstederne'. Dette med henblik på at gøre vekslen mellem teoretisk og praktisk undervisning mere oplagt.

Indsats

I praksis blev der oprettet et 'glasbur' inde i slagteriet, som underviserne kan tage i brug, når der er behov for at give en kortere fælles gennemgang. Man har valgt, at der skal være stående undervisning ved højborde i et forsøg på at holde elevernes koncentration. I lokalet er der også en skærm, hvor underviseren kan vise opgaver, billeder eller videoer.

Udbytte

I praksis giver de tilstødende lokaler læreren mulighed for at veksle mere og løbende mellem ren teori og ren praksis. Et tilstødende lokale er et sted, man kan trække hen for at finde ro. Eleverne vil gerne, at teori gennemgås, hvor der er ro – så er det lettere at koncentrere sig.

Hvad kræver det?

- **1:** Tænk rolige lokaler ind, hvor man kan distancere sig fra "værkstedslarmen", hvis der skal bygges til eller om.
- **2:** Overvej om mere af den teoretiske undervisning kan foregå ved at veksle mere mellem teori og praksis.

21

Asmildkloster Landbrugsskole laver fotokonkurrence for at dekorere skolen så den 'emmer af faget'

Baggrund og udfordring

På Asmildkloster Landbrugsskole havde man en række nyrenoverede områder, som manglede liv og pynt på væggene. Man ønskede at lave noget, der viser landbruget frem.

Indsats

I stedet for at investere i dekoration til væggene, startede skolen en fotokonkurrence, hvor lokalområdet, tidligere elever, samarbejdspartnere og de nuværende elever havde mulighed for at sende deres egne billeder ind af noget fra landbruget.

Skolen fortæller, at de modtog mange billeder, og at et udvalg på skolen stod for at udvælge de bedste. Billederne blev printet på store lærreder. I dag er væggene prydet af store billeder af eksempelvis natur, dyr, landbrugsmaskiner, rapsmarker, afgrøder og arbejdende folk.

Udbytte

Helt konkret bidrager billederne med farve og illustrationer, der emmer af faget. Dermed har eleverne mulighed for at se landbruget, når de går på skolen.

Desuden formår man med initiativet at få engageret og inddraget det omkringliggende lokalmiljø og skolens netværk, idet alle har mulighed for at indsende deres bidrag – hvilket rigtig mange gjorde.

Hvad kræver det?

- **1:** Få de fysiske rammer til at afspejle erhvervene.
- **2:** Fremhæv det, som man gerne ville sende et signal til eleverne om, at man er stolt af på skolen.
- **3:** Inddrag det lokale civil- og erhvervsliv og tidligere elever gennem initiativer såsom fotokonkurrencer, der sikrer, at skolens fysiske rammer emmer af erhvervsliv og samarbejdspartnere. Det kan også være gamle reklameplakater eller tidligere svendestykker doneret fra virksomheder eller tidligere elever.

Den gode undervisning har fast struktur, klare rammer og tydelige målsætninger

1. Struktur og målsætninger

Skolen skal ifølge bekendtgørelsens §53 udforme en lokal undervisningsplan, som blandt andet indeholder struktur for skoleundervisning og vekselvirkning mellem skole- og praktikuddannelsen, mål og delmål i læringsaktiviteter, bedømmelsesgrundlag mv.

Det er god praksis for den gode undervisning, at eleven oplever, at der er ”styr på det”. Det kan en fast struktur og tydelige målsætninger være medvirkende til.

Fast struktur og klare rammer skaber tryghed for eleven, fordi de både på kort og længere sigt ved, hvad de skal lave. Med tydelige målsætninger om hvilke færdigheder og kompetencer eleven skal besidde, bliver koblingen mellem undervisningen på skolen og læringen i praktikken (eller forventningen hertil for grundforløbselever) også tydeligere.

Ønsket om struktur og klare målsætninger går på tværs af elevtyper, men der er en særlig udfordring for eux-elever, da de ofte veksler mellem to forskellige skoletyper med dertilhørende skemaer, systemer, mv.

22

Forløbsplan giver eleverne overblik

Baggrund og udfordring

Læringsmål og målpinde kan være svære for eleverne at få overblik over.

Indsats

Tjeneruddannelsen på Hansenberg har derfor lavet en forløbsplan, som de deler med eleverne på deres digitale platform Moodle. På planen er der for eksempel angivet, hvad eleverne skal gennemgå hver dag de første ti uger af grundforløb 1, så de ved, hvad de skal lære. Målene er derudover inddelt i farver efter kategori

Udbytte

Flere elever der interviewes, henviser til planen. De giver udtryk for, at planen kan bruges til at overskue, hvor de er i forløbet samt forberede sig på, hvad de skal gennemgå fremadrettet.

Hvad kræver det?

- **1:** Tydeliggør for eleverne, hvad de skal lære undervejs, gennem en forløbsplan.
- **2:** Læg planen ud digitalt, så eleverne altid har adgang til den.
- **3:** Gør planen overskuelig, for eksempel med farveinddelinger.
- **4:** Tilføj eventuelt til planen, hvordan eleverne kan forberede sig på de enkelte emner, for eksempel med sidehenvisninger til en bog eller links, så eleverne kan forberede sig længere frem end blot fra den ene dag til den næste.

23

Hovedforløbselever agerer rollemodeller overfor grundforløbseleverne

Baggrund og udfordring

Grundforløbseleverne kan motiveres til at blive på uddannelsen ved at få et indblik i, hvilke spændende fag man arbejder med på hovedforløbet. Eleverne får indblik i, hvad der venter dem længere fremme på uddannelsesrejsen.

Indsats

På Jordbrugets Uddannelsescenter skal hovedforløbselever 1-2 gange om året lave stande for at vise grundforløbseleverne, hvad man laver i fag på hovedforløbet, og hvilke produkter der kommer ud af de fag.

"Med grundforløbseleverne gør vi sådan, at vi sætter hovedforløbseleverne til at lave stande, hvor de skal præsentere nogle af de fag, de har været igennem på hovedforløbet. Så skal eleverne gå rundt og se, hvad de kommer til at lave, når de også kommer på hovedforløb."

- Uddannelsesleder, Jordbrugets Uddannelsescenter

Udbytte

Ved at bruge hovedforløbselever til at præsentere deres fag styrker man grundforløbselevernes opfattelse af sammenhæng og perspektiv i uddannelsen. Man styrker samtidig hovedforløbselevernes faglige stolthed, og man får måske også frigivet tid hos lærerne.

Hvad kræver det?

- **1:** Brug hovedforløbselever som rollemodeller på skolen, for eksempel ved at de fortæller om deres erfaringer fra virksomhedspraktikken eller agerer som hjælpelærere i undervisningen, hvis grundforløbselever og hovedfagselever arbejder samtidigt i skolens værksted.

24

Asmildkloster Landbrugsskole har succes med eux

Baggrund og udfordring

På Asmildkloster Landbrugsskole er omkring en tredjedel af eleverne eux-elever. Det er flere end for landbrugsuddannelsen generelt, men også for erhvervsuddannelser mere bredt. Elevgrundlaget er derfor til rene eux-klasser. Der kan være en særsomt udfordring på eux i forhold til at praksisrelateret undervisningen på gymnasiet til erhvervsuddannelsen.

Indsats

Eux-eleverne veksler mellem at have dage med undervisning på Asmildkloster og dage på det nærliggende gymnasium.

Gymnasiet har dedikeret medarbejdere til eux-klasserne, som uddannelsesleder og lærere på Asmildkloster har et tæt samarbejde med i form af løbende koordinering og møder. De respektive lærere omkring den enkelte eux-klasse kommer løbende til de to skoler, hvis det passer bedre ind i elevernes skema.

Gymnasielærerne har fokus på og mulighed for at tone undervisningen til landbruget. For eksempel at diskutere EU i samfundsfag, læse og skrive artikler om landbruget eller lave casearbejde og fremlæggelser om virksomhedsbesøg eller elevens praktik i engelsk.

Udbytte

Eleverne fortæller samstemmigt, at det gør det lettere at overskue den gymnasiale del, at den deles op i bidder. Det giver gode afbræk.

Eleverne oplever i høj grad sammenhæng på eux-uddannelsen. Både i forhold til praktiske elementer, hvor eleven har en oplevelse af, at der er "styr på det". Men også fordi undervisningen supplerer hinanden.

"Det er ret fedt, at vi veksler sådan, for det ved jeg, at mange er træt af på andre uddannelser, at man går på gymnasiet i fire uger og så ud i det der fag, du nu har. Men så er de der fire uger ret hårde at komme igennem."

– Kvinde, eux, grundforløb 1

Hvad kræver det?

- **1:** Vær opmærksom på elevernes skema og afhold undervisningen der, hvor det giver bedst mening for eleven.
- **2:** Etablér samarbejde med gymnasielærerne – for eksempel ved at undervise på hinandens matrikler.
- **3:** Inddrag erhvervet og erhvervsuddannelsen mere i undervisningen i grundfag og gymnasiale fag.

Feedback er en del af den gode undervisning

1. Feedback

Det er god praksis med systematisk feedback til den enkelte elev. Feedback er en del af et velfungerende læringsmiljø, hvor eleverne føler sig set og anerkendt af deres lærer.

Eleven får med feedback en følelse af progression i forhold til elevens målsætninger. Det skaber større motivation og en oplevelse af et bedre undervisningsmiljø.

Begrebsforklaring:

Feedback er tilbagemelding på det arbejde, en elev har foretaget og kan enten ske skriftligt eller mundtligt. Det vil typisk være læreren, der giver eleverne feedback, men der kan også arbejdes med, at eleverne giver feedback til hinanden.

I forlængelse af feedback arbejdes også med begrebet **feedforward**, som har fokus på elevens fremadrettede arbejde – hvad kan eleven gøre bedre i fremtiden?

25

Feedback med dialog mellem elever og lærer på Uddannelsescenter Holstebro

Baggrund og udfordring

Eleverne efterspørger feedback på deres opgaver. Lærerne fortæller, at eleverne ikke oplever at få feedback, medmindre det eksplicit beskrives som feedback.

Indsats

På teknisk designer-uddannelsen på Uddannelsescenter Holstebro arbejder man med forskellige måder at give eleverne feedback på.

En måde at tydeliggøre overfor eleven, at der er tale om feedback, er ved at eleverne selv hjælper med at give feedback. Blandt andet anvender de på uddannelsen en metode, hvor alle elevernes opgaver, typisk tegninger, bliver lagt frem på et bord. Herefter får eleverne mulighed for at gå rundt og kigge på de andre elevers opgaver.

"I teorien kunne det være ens, for de har fået den samme opgave. Og hvorfor det så ikke er det – så kan vi få en dialog om det. Lære af hinandens fejl ville nogen måske kalde det. Men det handler også om, hvordan man kan løse en opgave på forskellige måder."

– Lærer, teknisk designuddannelsen, Uddannelsescenter Holstebro

Udbytte

Eleverne får mulighed for at se andre løsningsmuligheder, selvom de alle har fået stillet den samme opgave. Dette kan give inspiration til andre måder at løse opgaven på og lære af hinandens fejl. Derudover giver det mulighed for at igangsætte en dialog mellem eleverne om, hvorfor visse valg er truffet, og hvorfor resultaterne af den samme opgaveformulering er forskellige.

Hvad kræver det?

- **1:** Lad eleverne se eksempler på forskellige løsningsmuligheder.
- **2:** Brug rummet til at indgå i dialog med eleverne om variationen i opgaveløsningerne.
- **3:** Sørg for ikke at udstille eleverne, men bruge de forskellige besvarelser til at indlede en konstruktiv dialog.

26

Formaliseret, skemalagt feedback til midtvejssamtaler

Baggrund og udfordring

Eleverne efterspørger feedback og oplever det som positivt for læringsmiljøet på uddannelsen, hvis de oplever at få feedback i undervisningen. Lærerne er dog udfordrede af, at meget af den feedback, de giver eleverne, ikke bliver opfattet som sådan af eleverne. Derudover kan det somme tider være svært for lærerne at nå omkring alle elever i selve undervisningen.

Indsats

På handelsuddannelsen på Erhvervsskolerne Aars gennemfører man skemalagte midtvejssamtaler for alle eleverne.

Der laves en fælles seance, hvor alle lærere, der underviser på forløbet, er til stede. Lærerne sætter sig spredt, og så roterer eleverne rundt hos dem, så alle elever har individuelle samtaler med hver lærer.

Her har lærerne mulighed for at give eleverne feedback på de fag, de underviser i – herunder på hvilke punkter eleven klarer sig godt, og hvad eleven fremadrettet kan arbejde med.

Udbytte

Seancen giver eleverne en konkret oplevelse af at få feedback på deres præstationer på uddannelsen.

Den faste begivenhed gør også, at lærerne har tid til at tale med alle eleverne.

Hvad kræver det?

- **1:** Systematisér feedback til eleverne for eksempel ved midtvejssamtaler.
- **2:** Italesæt, når der gives feedback til eleverne – de vil gerne have feedback.
- **3:** Giv eleverne mulighed for at være på to-mands-hånd med læreren.

Differentiering i undervisningen indvirker positivt på både elevernes trivsel og faglighed

Eleverne har forskelligartede forudsætninger, hvorfor differentiering er en vigtig faktor i undervisningsmiljøet. Nogle elever er unge uden erhvervserfaring, mens ældre voksne elever typisk kommer med flere års (relevant) erhvervserfaring.

I bekendtgørelsens §73 står, at undervisningen skal tage hensyn til den enkelte elevs faglige og personlige forudsætninger for at lære.

1. Niveaudeling

Differentiering kan for det første handle om at dele eleverne, så de undervises sammen med andre elever på samme niveau, der skal nå samme læringsmål.

Det er god praksis, når skolerne forsøger at imødekomme elevernes forskellige faglige niveauer gennem niveaudeling i undervisningen, hvor eleverne skal nå forskellige læringsmål.

2. Undervisningsdifferentiering

Differentiering kan for det andet betyde undervisningsdifferentiering, hvor eleverne på holdet skal nå samme læringsmål, men at vejen til målet er forskellig fra elev til elev.

Det er god praksis, når skolerne arbejder med måden hvorpå lærerne formidler fagstoffet. Disse veje kan for eksempel være gennem brugen af spil for at visualisere komplicerede teoretiske forretningskæder og generelt fokus på at "se og røre" det stof, der arbejdes med.

27

Gennemgående undervisningsdifferentiering på snedkeruddannelsen på Herningsholm Erhvervsskole

Baggrund og udfordring

Eleverne på erhvervsuddannelserne er en heterogen gruppe, og kan spænde bredt i både forudsætninger og faglighed – også på hovedforløbene. Det kan derfor også være vanskeligt for lærerne at stille én opgave, der kan udfordre alle elever tilstrækkeligt.

Indsats

På snedkeruddannelsen på Herningsholm Erhvervsskole arbejder man meget med individuelle opgaver, hvor der finder differentiering sted allerede fra valget af opgave.

Her vejleder lærerne eleverne allerede fra start, når de skal tegne deres opgave, for at sikre, at eleven får stillet sig selv en opgave, der hverken stiller for store krav til dem eller bliver for let. Denne vejledning fortsætter efterfølgende i processen, også når eleven trækker ind i værkstedet.

Her kan læreren løbende vurdere, hvordan eleven klarer opgaven, og kan dermed også tilpasse opgaven til at blive sværere eller lettere afhængigt af udviklingen.

Udbytte

Eleverne får succesoplevelser med deres projekter, fordi de ikke bliver stillet en større opgave, end de kan håndtere. Samtidigt bliver de udfordret, og måske "skubbet" en lille smule mere, end de selv ville have gjort, og finder på den måde ud af at de kan mere, end de troede.

I det læreren er med eleverne gennem hele processen, fra tegnebræt til værksted, har han/hun muligheden for løbende at justere opgaven, så eleven bliver udfordret tilstrækkeligt igennem hele processen.

Hvad kræver det?

- **1:** Læreren giver eleverne medbestemmelse over, hvilken opgave de vil løse.
- **2:** Læreren er, så vidt muligt, med gennem hele processen, så elevens valgte opgave også tilpasses niveauet løbende.
- **3:** Læreren er realistisk om elevens evner og vejleder dem herefter.

28

Talentforløb på tjeneruddannelsen

Baggrund og udfordring

Differentiering er også at differentierer op mod de elever, der ikke oplever nok udfordringer i undervisningen.

På tjeneruddannelsen på Hansenberg ønsker skolen at give de fagligt stærke elever, der har lyst til det, et særligt tilbud, så de får mulighed for at udvikle sig mest muligt under uddannelsen.

Indsats

Oprettelse af et talentspor rettet mod fagligt stærke elever.

Talenteleverne undervises sammen med de andre elever, men gives ekstra udfordringer. Blandt andet ved mere hjemmearbejde, og ved at lave opgaver enkeltvis, som de andre elever løser i grupper.

Der er ca. to til fire talentelever pr. årgang.

Udbytte

De elever, der trænger til ekstra udfordringer, når de er på skoleforløbene, imødekommes. På den måde kan der differentieres i det faglige niveau for de fagligt dygtige elever.

Eleverne får også mulighed for at træne til og deltage i Skills-konkurrence, for eksempel ved at øve sig efter skole.

Hvad kræver det?

- **1:** Giv de fagligt dygtige elever mulighed for at blive yderligere udfordret med aktiviteter efter skole.
- **2:** Det kræver ledelsesmæssig opbakning og prioritering af ressourcer til lærere, som kan facilitere talentforløb.

29

Brug af spil i undervisningen på Aarhus Business College-Handelsfagskolen

Baggrund og udfordring

Elever lærer på forskellige måder. For at give alle elever bedst mulig chance for at tilegne sig den fornødne viden på erhvervsuddannelser, kan det være god praksis at anvende forskellige og vekslende undervisningsmetoder.

Indsats

På Aarhus Business College-Handelsfagskolen benytter man eksempelvis spil i undervisningen. I drifts-undervisningen bruger eleverne en hel dag på at spille et stort brætspil, hvor det handler om at have den største egenkapital til sidst på dagen.

I spillet får eleverne tydeligt visualiseret, hvordan man skal have varer på lager, markedsføre dem og ud at konkurrere med de andre "virksomheder" (spillere) om ordrer. Spillet kan involverer forskellige virkelighedsnære aspekter såsom lån af penge.

Udbytte

Eleverne får tydeligt visualiseret pengeflowet i en virksomhed, da spillet bruger matadorpenge, der fysisk flytter sig fra lager til butik osv.

Det giver de elever, der kan have svært ved at forestille sig flowet teoretisk, en mulighed for at indlære det mere visuelt. Samtidig lærer eleverne, at de bliver nødt til at have en strategi for, hvordan de vil bruge deres penge og hvornår. Spil-tilgangen kan også have den fordel, at det er nogle andre elever end normalt, der bliver hørt.

Hvad kræver det?

- **1:** Undersøg, om der er relevante læringsspil på markedet for dit fag eller udvikl et selv.
- **2:** Giv eleverne mulighed for at tilegne sig det teoretiske stof på andre måder end gennem grundbøger og tavleundervisning.

Støttepersonale som kan understøtte eleverne, når de har det svært

1. Kendskab til støttefunktioner

Det er for det første god praksis at eleven er bekendt med skolens udbud af støttefunktioner og finder dem tilgængelige. Indsatsen er på skolerne organiseret således, at elevens første kontakt som regel er med en kontaktlærer.

2. Kontaktlærer til alle

Det er for det andet god praksis at anvende kontaktlærerfunktionen til *alle* elever (og altså ikke blot til dem med behov for særlig støtte jf. §70 i bekendtgørelse om erhvervsuddannelser).

Det medfører for eleven, at der er gennemsigtighed i, hvem de kan gå til ved problemer. Omvendt giver det kontaktlæreren mulighed for at danne en tæt relation til eleven og spotte evt. mistrivsel.

3. Fravær

For det tredje er det god praksis, at lærerne spotter mistrivsel hos eleverne, ved blandt andet at kigge på elevens fravær samt en række adfærdsmæssige signaler hos eleven. Fraværets karakter og alvor vurderes oftest individuelt.

4. Præstationspres

Endeligt kan det være god praksis at have fokus på præstationspres og præstationsangst. Undersøgelsen viser, at flere elever af den ene eller anden grund føler sig pressede af de faglige mål på uddannelsen. Dette gør sig særligt gældende for kvindelige elever.

30

Samtaler med trivselsmedarbejder om forudsætninger

Baggrund og udfordring

En trivselsmedarbejder peger på, at elever ofte mangler indsigt i hinandens baggrunde og veje ind i uddannelsen. Der er derfor behov for at igangsætte initiativer, der kan skabe forståelse for klassekammeraters baggrund. Dermed kan der skabes mere rummelighed og tolerance overfor forskelligheder.

Indsats

På Hansenberg har de ansat en trivselsmedarbejder, der arbejder med trivsel på tværs af uddannelserne på skolen. Medarbejderen arbejder både med individuelle samtaler, gruppeforløb og plenumundervisning på hold.

I opstarten kommer trivselsmedarbejderen ind i de nye klasser i to timer, hvor læreren ikke er med. Her afholdes oplæg om, hvad trivsel er, om psykisk velvære og om godt fællesskab.

Derudover har trivselsmedarbejderen en dialog med eleverne om, hvordan de synes, man bør behandle hinanden og forskellige hypotetiske scenarier diskuteres i plenum.

Udbytte

Eleverne får indsigt i vigtigheden af at trives, men også indblik i de forskellige udfordringer andre elever kan have og får talt om, hvordan man kan håndtere disse.

"Der er mange, der har haft det rigtig svært. Og der er omvendt nogle, der har gået gennem skolen indtil nu med skyklapper på, som så får et wake-up-call: "okay, der er nogen, der har det sådan". Det giver jo en bedre forståelse og respekt for hinanden".

Hvad kræver det?

- **1:** Hvis forløbet afholdes af en anden person end læreren, sendes læreren ud af rummet, så eleverne kan tale frit.
- **2:** Tal om hypotetiske situationer, så den enkelte elev ikke føler, at han/hun behøver at dele ud af sine egne personlige fortællinger.
- **3:** Brug statistikker til at illustrere vigtigheden af trivsel for eleverne, for eksempel hvor mange, der oplever psykisk mistrivsel, så eleverne bliver bevidste om, at der er andre med samme udfordringer som dem selv.

31

Kontaktlærer til alle elever

Baggrund og udfordring

I bekendtgørelse om erhvervsuddannelser fremgår det af §70, at skolen skal stille kontaktlærer eller mentorer til rådighed for elever, der har behov for støtte og vejledning for at kunne gennemføre et påbegyndt uddannelsesforløb.

Når en elev har faglige eller personlige problemer, kan det være vanskeligt for eleven selv at tage initiativ til at opsøge en vejleder eller lærer.

Indsats

På U/Nord har alle elever fået tildelt en kontaktlærer.

Kontaktlæreren har ansvaret for at holde øje med eleverne fra de begynder på skolen. Kontaktlæreren opsøger derfor den enkelte elev en gang om ugen, for at "se eleverne i øjnene" og høre, hvordan det går.

Kontaktlæreren har også et tæt samarbejde med studievejlederen. De har for eksempel en samtaleblanket, hvor elevens forhold bliver beskrevet. Hvis kontaktlæreren peger på forhold, som kræver involvering fra studievejleder, sættes denne i spil

Udbytte

Ud over at kontaktlæreren selv har mulighed for at spotte mistrivsel hos eleven, ved eleven, at den regelmæssige kontakt er en tryk mulighed for at tage et problem op. Ved at skabe en systematisk kontakt mellem elev og kontaktlærer er kontaktlæreren både elevens stabile voksenkontakt og bindeleddet til lærerne og det øvrige støttepersonale.

Hvad kræver det?

- **1:** Etablér en praksis fra elevernes første dag på skolen, hvor den samme voksne (eksempelvis kontaktlæreren eller en vejleder) regelmæssigt opsøger eleven.
- **2:** Overvej hvad der skal til, for at eleven oplever mødet med denne voksne som trygt.
- **3:** Tæt og løbende samarbejde mellem kontaktlæreren og øvrigt støttepersonale.

32

Opsamlingsforløb for elever, der er kommet bagud fagligt

Baggrund og udfordring

Jo mere eleven kommer bagud fagligt, jo sværere bliver det at indhente. Derfor kan det være god praksis at have løbende opsamlingsforløb, så de elever, der er bagud, kan indhente det forsømte.

Udbytte

Eleven får mulighed for at indhente det forsømte. Skolen oplever, at eleverne er mere med, når de kommer tilbage i den almindelige undervisning efter at have været i lektiefængsel.

Indsats

På handelsuddannelsen på Erhvervsskolerne i Aars kan man blive indkaldt til "Lektiefængsel" i ferier og weekender, hvis man har for meget fravær eller er bagud med afleveringer eller lektier.

Det beror på en individuel vurdering, hvem der har behov for at komme i lektiefængsel. Det indebærer også en vurdering af, om eleven er klar til det og kan holde til det, for det skal ikke blive endnu et nederlag.

"For alle kan træffe forkerte valg, men hvis man så vælger at kunne se det og gøre noget ved det, så skal de også have anerkendelse for det."

– Uddannelsesleder,
Erhvervsskolerne Aars

Hvad kræver det?

- **1:** Giv eleven mulighed for en ny chance, hvis de selv giver udtryk for, at de vil og kan.
- **2:** Dialog mellem leder, støttepersonale, lærere og elev omkring behov for opsamlingsforløb og elevens motivation.
- **3:** Et opsamlingsforløb kan være relevant i forbindelse med afbrudte forløb pga. COVID-19.
- **4:** Der skal afsættes ressourcer til lærere, som er tilstede i opsamlingsforløbet.

Skolernes fysiske rammer skal danne rammerne for den faglige undervisning og det sociale liv

1. Pænt og rent

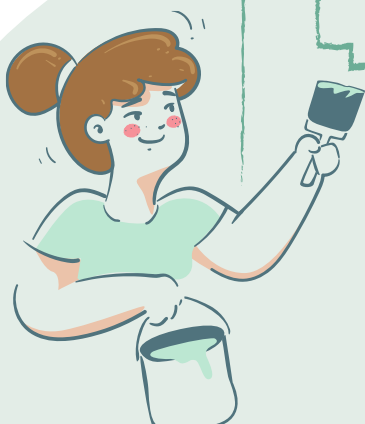
For det første er det god praksis at holde skolens fysiske rammer pæne og rene. Elevernes ønsker til de fysiske rammer er relativt enkle. De efterspørger, at der skal være rent, lyst og vedligeholdt på skolen generelt og i værkstederne.

Dette både fordi det skaber et bedre arbejdsmiljø, men også fordi det har en selvforstærkende effekt, hvor eleverne i højere grad selv motiveres til at vedligeholde og passe på omgivelser, faciliteter og værktøj.

2. Uddannelseslokale miljøer

For det andet er det god praksis, når de fysiske faciliteter giver mulighed for at trække sig fra de store rum (for eksempel værksteder eller kantine) som kan virke overvældende eller upersonlige og over i mindre, uddannelsesspecifikke miljøer.

Eleverne skelner endvidere mellem små rum til socialt samvær med medstuderende, og små rum som kan anvendes til at lave gruppearbejde eller lektier. I sidstnævnte skal der være ro.

33

Elevråd arbejder på at få renere toiletter på skolen og ledelsen bakker op

Baggrund og udfordring

Eleverne ønsker på tværs af skoler at gå på en skole, der er ren, pæn og velholdt. Nogle elever fortæller, at der er tendens til, at skolens toiletter er ulækre.

På tømreruddannelsen på Tradium oplever to kvinder, at toiletterne bærer præg af, at blive besøgt af mange mænd.

Indsats

De to kvinder fremlægger problemet på et elevrådsmøde med deltagelse af lærer og uddannelsesleder.

Eleverne foreslår en række konkrete løsninger, som indebærer informationskampagner i form af plakater samt klistermærker eller lign. i toilettet, så mændene har noget at sigte efter.

Alt i alt lavpraktiske løsninger som uddannelseslederen forventer er billige og lette at implementere.

Uddannelseslederens deltagelse på elevrådsmøder betyder hurtigere arbejdsgang fra ide til handling. Lederen viser med sin deltagelse og handling de to kvinder, at han lytter og anerkender deres initiativ. De oplever, at de har mulighed for at skabe forandring.

Udbytte

Uddannelseslederen synes problematikken er relevant for de øvrige uddannelser på skolen. Derfor etablerer han et møde mellem de to kvinder og uddannelseschefen, så de kan fremføre deres løsninger her også.

"Vi skal til at snakke med direktøren om det. Og det er mega fedt! Det er vi oppe at køre over."

- Kvindelig elev, Tradium

Dette giver eleverne blod på tanden i forhold til at skabe forandringer for skolens rammer.

Hvad kræver det?

- **1:** Udvis ledelsesmæssig velvilje til at lytte til eleverne og vise handlekraft.
- **2:** Anerkend når eleverne tager initiativ og ønsker at skabe forandring på skolen.
- **3:** Lav informationskampagner om "god praksis på toiletter".

34

Ro og rum til fagligt gruppearbejde

Baggrund og udfordring

Eleverne giver udtryk for, at de har behov for områder på skolen, hvor de kan sidde i fred og ro og lave gruppearbejde.

Udbytte

Eleverne får mulighed for at lave deres gruppearbejde eller selvstændige opgaver i fred og ro i andre omgivelser, end de er vant til i klasselokalerne.

Indsats

Flere skoler arbejder med at indrette rum og områder mere eller mindre dedikeret til gruppearbejde. Områderne har borde og stole/bænke/sofaer, hvor eleverne kan sidde i mindre grupper. De kan med fordel også være afgrænset fra resten af skolen for at sikre et roligt og uforstyrret miljø, som eleverne kan arbejde i.

Hvad kræver det?

- **1:** Skolen indrettes med områder til gruppearbejde
- **2:** Gangarealer kan tages i anvendelse til at have små grupper af borde og stole, hvor eleverne kan sætte sig.
- **3:** Der kan også være behov for mere lukkede stillerum, hvor eleverne kan få fred til arbejde alene eller i små grupper.

35

Skolens faciliteter kan understøtte det sociale liv, som særligt de unge efterspørger

Baggrund og udfordring

For at styrke elevsammenholdet peger eleverne på, at de ønsker sig områder på skolen, der lægger op til samvær af mere social karakter end gruppearbejde.

Indsats

Flere skoler arbejder med at indarbejde hyggelokke med sofaer, hvor eleverne kan opholde sig i pauser eller efter skole, hvis de ønsker at være aktive.

Hyggelokke og aktiviteter i pauserne efterspørger af alle elevtyper, mens faciliteter efter skole primært efterspørger af de unge elever.

Nogle uddannelser, særligt inden for Fødevarer, jordbrug og landbrug, har også hyggelokke udendørs.

For skolehjemseleverne findes yderligere faciliteter, som eleverne kan gøre brug af i deres fritid, for eksempel beachvolley- eller fodboldbane, fitnessrum, hal og bar. På nogle skoler åbnes der op, så også de elever, der ikke bor på skolehjem, må benytte faciliteterne.

Udbytte

Skolens faciliteter kan være med til at understøtte et socialt miljø for eleverne, mens de er på skolen. På denne måde lægger rammerne op til, at eleverne engagerer sig med hinanden i pauserne.

Særligt de unge har et ønske om et ungdomsmiljø på deres uddannelse, og det kan sådanne faciliteter understøtte.

Hvad kræver det?

- **1:** At der tænkes små hyggelokke ind i skolens indretning.
- **2:** Tilstedeværelse af faciliteter som kan understøtte sociale aktiviteter for eleven såsom spil, boldbaner o.l.
- **3:** Spørg eleverne hvordan de synes, de fysiske rammer skal indrettes.

Praktik

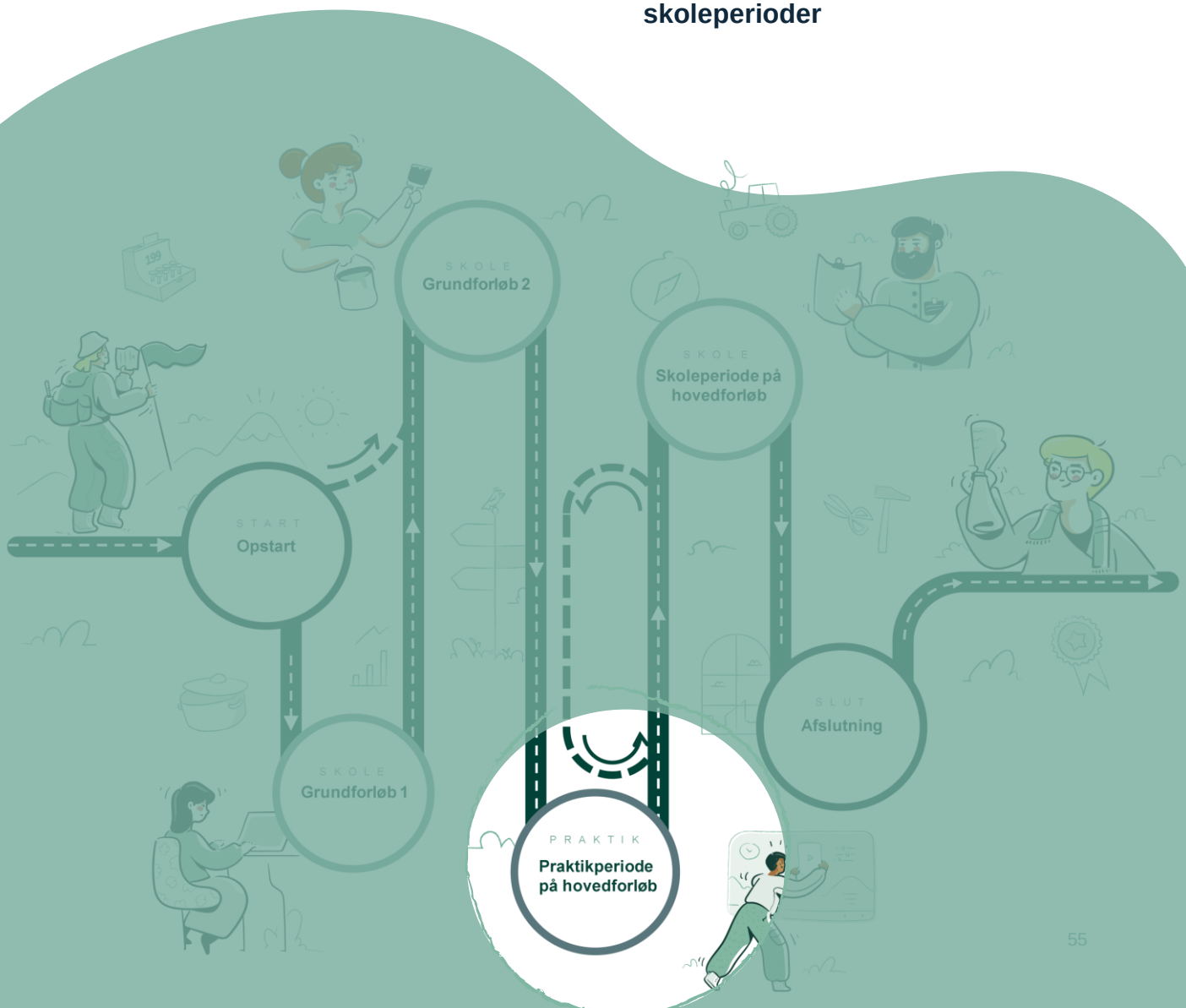
Hvad understøtter et godt undervisningsmiljø i forbindelse med praktik?

Undervejs i elevens uddannelsesrejse flytter eleverne sig fra fysisk at være på skolen til praktikperioder på en praktikplads eller i skolepraktik.

Her viser undersøgelsen, at elevernes velbefindende, egen indsats og motivation for at gå på uddannelsen er væsentlig for, hvorvidt de trives og fastholdes på uddannelsen.

Skolernes indsats for at sikre elevernes velbefindende og motivation i praktikdelen kan inddeles i tre tidsmæssige faser. Eksempler på god praksis uddybes på de følgende sider.

1. **Forud for praktikperiodens begyndelse**
2. **Praktikperioden hos en praktikvirksomhed**
3. **Skoleperioden og overgangene mellem praktikperiode og skoleperioder**

Forud for praktikperiodens begyndelse

1. Dannelse

Skolen skal ifølge bekendtgørelse om erhvervsuddannelser §24 på grundforløb 1 arbejde med at give de unge generelle erhvervsfaglige og almene kompetencer.

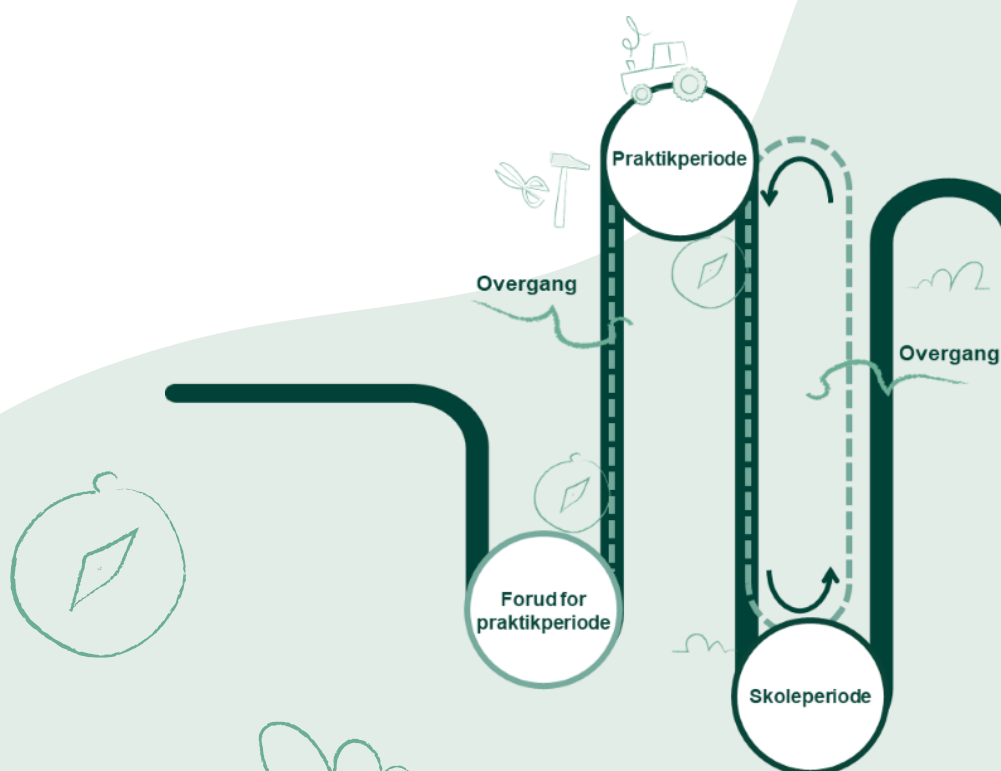
Det foregår dels gennem fag som arbejdspladskultur, samfund, sundhed og praktikpladssøgning.

Det er god praksis at have yderligere indsatser, som hjælper eleven med at begå sig på praktikpladsen. Indsatser som giver eleven nogle almene kompetencer og en stærkere faglig identitet, så de er forberedte på det de møder i praktikperioden.

2. Forventninger og praksischock

En af de væsentlige årsager til frafald i overgangen til praktik er, at eleverne ikke får indfriet deres forventninger til praktikpladsen.

Derfor er det god praksis, at skoler forbereder eleven forud for praktikken ved at forventningsafstemme med eleven om, hvad de kan forvente af en potentiel arbejdsplads for at minimere risiko for 'praksischock'. Dette sikres også gennem løbende kontakt med arbejdslivet under grundforløbet.

36

Grundforløb 1-elever på Asmildkloster Langbrugsskole skal lære at være "Den Gode Landmand"

Baggrund og udfordring

På Asmildkloster Landbrugsskole ønsker man, helt fra opstarten på grundforløb 1 at tydeliggøre nogle værdier og mål, som er anvendelige, når eleverne er i praktik, og som de skal efterleve, mens de er på skolen.

Indsats

Eleverne på grundforløb 1 har forløbet "Den Gode Landmand", som foregår over en række undervisningsgange fra kl. 12-16, hvor forskellige temaer behandles. De tre kerneværdier, der arbejdes med, er ejerskab, vedholdenhed og optimisme.

Forløbet er et dannelsesforløb, hvor skolen fra start får italesat, hvordan eleverne bør behandle hinanden, når de er på skolen. Det er dog i lige så høj grad dyder og kompetencer, som eleverne får brug for i deres videre erhvervsliv. Forskellige elementer fra forløbet anvendes gennem elevens uddannelse.

Udbytte

"Den gode landmand" er med til at danne og forberede eleven til både skole- og erhvervsliv. Elever fortæller, at de opfatter reglerne på skolen som både tydelige og fair.

Grundforløb 1-eleverne fortæller også, at de oplever at blive behandlet som voksne, og at de får medansvar og medbestemmelse, såfremt de overholder retningslinjerne.

Hvad kræver det?

- **1:** Skolens værdier nedfældes. Det er værdier (og regler), som eleverne skal efterleve, mens de er på skolen, men som også har et dannesperspektiv til elevens fremtidige erhverv. Eleverne skal kunne se sig selv i reglementet.
- **2:** Italesat reglement og værdier allerede fra opstarten og anvend det løbende.
- **3:** Visualiser reglement og værdier et sted på skolen, hvor eleverne færdes.
- **4:** Skolens personale lever selv efter værdierne og vender tilbage til dem i undervisningen.

37

Morgentjanser har et dannelsesaspekt og hjælper eleverne med overgangen fra skole til praktik

Baggrund og udfordring

På Jordbrugets Uddannelsescenter havde eleverne på grundforløb 1 et ønske om at komme til at arbejde med relevante opgaver fra det virkelige liv.

Indsats

Eleverne på grundforløb 1 har fået ansvar for at passe en del af skolens udendørsarealer. Hver morgen møder eleverne kl. 8:15 ved redskabsafdelingen og går i gang med at luge og/eller feje i det område, de har fået tildelt. Eleverne arbejder i samme område hver dag med de samme gøremål. En lærer tilser, at alle er mødt op. Mens eleverne arbejder, går lærerne rundt og har mulighed for lige at høre, om der er noget, der trykker hos den enkelte elev.

"Noget af det handler om at blive klar til at være på et arbejdsmarked – få en arbejdspladskultur, møde til tiden, rydde op, gøre de ting som er trælse. Man kan tale om, at der er sjove opgaver, og nogle der ikke er så sjove. Nogen siger, at de ikke tror, de var kommet igennem grundforløb 1, hvis ikke de havde haft det. De vælger vores uddannelse, fordi de skal ud at bruge deres krop – så nytter det ikke noget, at vi bare sætter dem ind i klassen. Så det giver så god mening, synes jeg."

- Uddannelsesleder

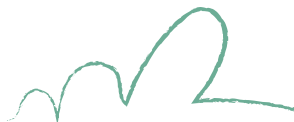
Udbytte

Indsatsen handler om, at elevernes forventninger til deres fremtidige jobs bliver justeret, da de bliver bekendte med arbejdsopgaver i faget. Snarere end den konkrete tjans, er målet at forberede eleverne på, at der også i deres fremtidige virke kommer til at være rutineprægede opgaver.

Desuden lærer eleverne at møde til tiden, de får frisk luft og bevægelse fra starten af dagen og lærer at tage medansvar for skolens arealer. Indsatsen har derfor også et dannelsesperspektiv.

Hvad kræver det?

- **1:** Opmærksomhed på, at eleverne på grundforløb har brug for at afprøve det erhverv, de forestiller sig, de skal arbejde inden for
- **2:** At det på uddannelsen er muligt at simulere et virkelighedsnært job.
- **3:** Der skal være undervisere til stede, som går rundt mellem eleverne og tager de uformelle snakke.
- **4:** Fokus på dannelsesaspektet, for eksempel at eleven kommer til tiden.

38

Uniformer styrker den faglige stolthed og skaber en faglig identitet

Baggrund og udfordring

En måde at motivere eleverne er, at eleverne allerede fra start skal have en følelse af, at de er en del af det fag, de er ved at uddanne sig til. På gourmetslagteruddannelsen på ZBC skal eleverne af hygiejnemæssige årsager have uniform på i den undervisning, der foregår i slagteriet.

Indsats

På gourmetslagteruddannelsen på ZBC har alle lærerne uniform på for at signalere stærk faglig identitet overfor eleverne.

Det indebærer, at de bærer bowlerhat eller kokkehat og dertilhørende tøj. Lærerne bærer det i slagteriet, og de bærer det, når de går rundt på skolen. Eleverne bærer også selv uniform men får først bowlerhatten, når de er udlærte.

Udbytte

Uniformen er til af hygiejnemæssige årsager, men det betyder også, at man får signaleret et miljø, der kan minde meget om en virkelighed, fordi man står i et lokale, der kunne ligne en rigtig arbejdsplads i det rette tøj.

For eksempel står eleverne i skjorter og bare underarme, selvom lokalet er koldt. De vil opleve det samme i en praktikvirksomhed, så her bliver de vant til at holde kulden ude. Nogle af eleverne fortæller, at de lige skulle vænne sig til temperaturen, men nu tænker de ikke over det mere.

Hvad kræver det?

- **1:** Lærerne har uniformen på og anvender endvidere fagsprog og udviser faglig stolthed.
- **2:** Eleverne har uniformen på.

39

'Minipraktikker' med brug af virksomhedsforlagt undervisning (VFU)

Baggrund og udfordring

Landbrugselever skal efter grundforløb 2 vælge speciale. For at kunne træffe et oplyst valg herom – og for at prøve forskellige typer arbejdspladser – sendes eleverne i praktik i kortere perioder.

Indsats

På Asmildkloster Landbrugsskole skal alle elever i løbet af grundforløb 1 og 2 i praktik fem gange af 3-7 dages varighed. Eleverne må maksimalt vælge det samme landbrug eller virksomhed to gange. Eleverne på Asmildkloster Landbrugsskole har i mange tilfælde en personlig relation til landbruget, men opfordres aktivt af skolen til at vælge specialer, som de ikke kender til på forhånd.

Eleverne står selv for at finde en praktikplads til VFU. Eleverne oplever stor velvilje til at tage eleverne ind, og der er mangel på landbrugselever. De elever, der ikke selv formår at finde en praktikplads, får hjælp til det af studievejlederen eller en lærer

På bagkant inddrages praktikkerne i den øvrige undervisning, både i den uddannelsesspecifikke undervisning og i grundfagene. For eksempel bliver elever fra eux-grundforløb 1 stillet en opgave i engelsk, hvor de skal holde et oplæg på engelsk om deres praktikperiode.

Udbytte

Eleverne vælger speciale og søger praktikplads på et mere oplyst grundlag. Eleverne har efter praktikperioderne fået konkrete kontakter i branchen. Skolerne selv siger, at en del elever ender med at underskrive en uddannelsesaftale med en virksomhed der på forhånd har haft eleven "på prøve".

VFU kan være en måde at komme stille og roligt ind på sin kommende praktikplads. Eleverne oplever også, at de vokser med opgaverne, og at det for eksempel ikke er så udfordrende at ringe til en potentiel praktikplads, når man tidligere har prøvet det

Hvad kræver det?

- **1:** Prioriter VFU selvom det tager tid fra anden undervisning.
- **2:** Bed eleverne selv finde en praktikplads, men hav et set-up der kan hjælpe dem, som af den ene eller anden årsag ikke kan finde en plads selv.
- **3:** Giv eleven feedback på de kompetencer de har udviklet i den korte praktikperiode, så de kan koble den praktiske læring til teori.
- **4:** Brug elevens oplevelser i undervisningen efterfølgende.

40

Brobygningsforløb på SOSU

Baggrund og udfordring

SOSU H har et ønske om, at der skal være en 'fælles forståelse' mellem skolen og praktikstedet af, hvordan der kan skabes sammenhæng mellem det, der læres de to steder.

Indsats

Indsatsen er et brobygningsforløb. I projektet arbejder lærerne systematisk med, hvordan der kan skabes en sammenhæng mellem skolen og praktikken.

På skolen tager de fat i begreber som for eksempel hygiejne og medicinhåndtering, og synliggør hvordan eleverne vil møde disse begreber i praksis i praktikken.

De skal eksempelvis kunne læse reglerne for medicinhåndtering på arbejdspladsen, og de skal vide, hvad det betyder, og hvordan det gøres, når de står der.

Tilsvarende samler lærerne erfaringerne fra praktikperioden op, når eleverne er tilbage på skolen. Hvad har de arbejdet med i praktikperioden, og hvad skal de på den baggrund arbejde mere med i skoleperioder?

Udbytte

Lærerne siger, at det, at oversætte (vanskelige) begreber til anvendelse i daglig praksis, skaber trivsel hos eleverne. Tilsvarende oplever eleverne, at de mestrer og husker stoffet. En elev svarer på spørgsmålet om, hvad hun kan bruge fra skoleundervisningen:

For eksempel det der med at give medicin, eksempelvis i forbindelse med en der havde Parkinson. Der kunne jeg huske, hvad jeg havde lært."

- Kvinde, hovedforløb, SOSU-assistentuddannelsen, SOSU H

Hvad kræver det?

- **1:** Forbered eleverne til mødet med praktikken gennem konkrete eksempler på anvendelse af teoretisk viden.
- **2:** Tag udgangspunkt i elevernes praksiserfaringer fra praktikforløbet på skolen og sæt teori på det, som eleverne har oplevet.
- **3:** Lad undervisningen på skolen fortsætte praktiklæringen: Hvad skal de vide mere om og blive bedre til?

Praktikperioden ude i en praktikvirksomhed

1. Kvalitet

Det er for det første god praksis at udvikle på samarbejdet mellem elev, skole og praktikvirksomhed om at øge kvaliteten af praktikperioden.

Flere elever påpeger en problematik omkring vigende kvalitet og manglende læring i deres praktik, hvilket de tillægger manglende tid eller økonomi hos praktikvirksomhederne. Eleverne fortæller, at disse mangler har konsekvenser for deres generelle velbefindende.

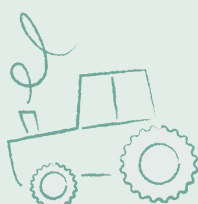
Ifølge de elever, der er i praktik, indebærer et godt undervisningsmiljø i praktikperioden, at eleven får lov til at komme vidt omkring i forretningen og arbejde med forskellige arbejdsopgaver.

I bekendtgørelsens §89 fremgår det, at praktikvirksomheden skal gennemføre praktikuddannelsen således, at den sammen med skoleundervisningen fører til, at eleven kan nå uddannelsens mål.

2. Det sociale liv

Eleverne har meget fokus på det at være 'tilpas' i praktikperioden. For eleverne indebærer dette en følelse af at passe ind socialt og indgå i et velfungerende og ordentligt kollegaskab.

De elever, der har været i praktik, påpeger, at det kræver noget tilvænning at gå fra skoleperiode til praktikperiode, og at man kan komme til at føle sig alene. Den overgang er særligt udtalt for elever, der har boet på skolehjem og de unge elever.

41

Ernæringsassistentuddannelsen på Erhvervsskolerne Aars laver kurser for praktikvejledere fra praktikvirksomheder

Baggrund og udfordring

Overgangen fra grundforløb 2 til hovedforløb er en overgang med risiko for stort frafald, hvis ikke eleverne er forberedt på, hvad de går ind til i praktikforløbet, eller hvis praktikpladsen ikke lever op til elevernes forventninger.

Indsats

Uddannelsen afholder i den forbindelse løbende praktikvejlederkursus for praktikvejledere ude fra virksomhederne. Kurserne er fem dage lange, hvor praktikvejlederne bliver undervist af lærere på uddannelsen i, hvordan de planlægger et uddannelsesforløb for en elev, hvordan de kan motivere, sørge for progression, støtte og evaluere eleven gennem forløbet.

Nogle virksomheder har som følge af kurset valgt at lave et 14 dages introforløb for deres elever i deres første praktik. På den måde lærer eleverne allerede fra begyndelsen de skrevne og uskrevne regler på arbejdspladsen.

Udbytte

Personalet i køkkenerne, som eleverne kommer ud til i praktik, er klædt på til at sikre eleverne et relevant uddannelsesforløb, mens de er i praktik.

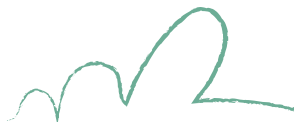
"Jeg tror ikke, der er ret mange, der gør det inden for andre brancher. Så virksomhederne tager det også seriøst her. De har en ernæringsassistentbog, som de arbejder med i praktikken, hvor målet er en kobling mellem skolen og praktikken."

- Uddannelsesleder

Hvad kræver det?

- **1:** Inddrag branchen i samarbejdet om elevernes praktikforløb
- **2:** Lav kurser eller andet materiale, der kan klæde praktikvirksomhederne på til at have en elev.

42

Trepartssamtaler mellem skole, elev og praktikvirksomhed på Hansenberg

Baggrund og udfordring

Eleverne oplever ofte, at der ikke er tilstrækkelig sammenhæng mellem det, de lærer på skolen, og det de laver i praktikken. Derudover oplever flere elever, at de ikke lærer det, de skal i deres praktik, fordi det kommer til at "gå op i arbejde det hele".

Indsats

På tjeneruddannelsen på Hansenberg afholdes der trepartssamtale mellem elev, faglærer (skole) og mester (praktikplads) under elevens hovedforløb på skolen. Mester inviteres ind på skolen, hvor det videre uddannelsesforløb drøftes mellem de tre parter.

Vi har en trepartssamtale i næste uge, dagen før vi stopper på hovedforløbet, med vores mestre. Der håber jeg også, at de siger, "det her kunne være en fordel, hvis hun fik mere af det" og "det her er noget, I skal følge op på".

- Kvinde, hovedforløb, tjeneruddannelsen, Hansenberg,

Udbytte

Samtalerne giver en formaliseret anledning til at drøfte de ting igennem, der kan være lidt svære at tale om til hverdag. Til trepartssamtaler får man fulgt op på læringsmål, og eleven får feedback på, hvilke kompetencer de har tilegnet sig, og præciseret hvad de har brug for at lære mere om.

Hvad kræver det?

- **1:** Afhold løbende opsamlingssamtaler med deltagelse af repræsentant fra skole, praktikvirksomhed og elev.
- **2:** Tal om elevens kompetencer i forhold til målpinde og overgangsprøver.
- **3:** Gør plads til, at eleven kan komme til orde i forhold til ønsker eller forandringstiltag, hvad angår arbejdsopgaver eller læringsstil.

43

Asmildskloster Landbrugsskole inviterer frivillig organisation fra erhvervet ind for at diskutere 'Den gode praktikplads'

Baggrund og udfordring

Asmildskloster Landbrugsskole arbejder løbende med at invitere erhvervsliv og interessenter ind på skolen for at skabe en tæt sammenhæng til det lokale erhvervsliv.

Indsats

Asmildskloster Landbrugsskole har inviteret den frivillige gruppe "Glade stiletter i landbruget" ind på skolen til en diskussion af, hvad den gode praktikplads er for elever og for praktikvirksomheder.

'Glade stiletter i landbruget' har til formål at fortælle andre – navnlig kvinder – om, hvad der gør dem glade ved at leve i/være gift ind i landbruget.

Først talte gruppen med studievejledere, lærere og skolens ledelse om ting, de som praktikværter og skole ved fælles hjælp kan gøre for at skabe de bedste rammer for eleverne. Dernæst talte de med ca. 100 elever i skolens gymnastiksal om, hvad der kendetegner "den gode praktikplads". Eleverne fik lejlighed til fortælle, hvad de ser som en god praktikplads, og "De glade stiletter i landbruget" fortalte eleverne, hvad de forventer af de elever, de har i praktik på deres landbrug.

Udbytte

Besøget styrker kendskabet til og samarbejdet mellem landbrugsskolen og de lokale landmænd.

Eleverne – og især kvinderne som er i undertal på landbrugsuddannelsen – hører fra rollemodeller i erhvervet om, hvordan det er "på den anden side".

Hvad kræver det?

- **1:** Inviter interessenter fra det lokale erhvervsliv ind på skolen og lad dem fortælle om deres arbejde og deres forventninger til eleverne, når de har dem i praktik.
- **2:** Lad eleverne indgå i en dialog med praktikværterne om, hvordan man med fælles hjælp kan forbedre praktikperioderne.

44

Eleverne bruger de sociale medier til at holde kontakten under praktikforløb

Baggrund og udfordring

Flere elever, særligt de unge, oplever, at det kan være svært rent socialt at gå fra skoleforløb til praktikforløb. Samtidig anvendes sociale medier af eleverne i alle deres relationer – særligt blandt de unge.

Indsats

Eksempelvis benytter et hovedforløbshold en fælles Facebookgruppe, hvor de deler med hinanden, hvad de laver i deres praktikperioder. For eksempel deler de billeder af deres arbejdsopgaver, stiller faglige spørgsmål til hinanden mv.

Udbytte

Eleverne kan anvende hinanden som netværk, mens de er i praktik. På den måde bliver eleverne også bevidste om, at de andre elever formentlig står med mange af de samme oplevelser og udfordringer som dem selv.

Desuden vedligeholder de deres sociale relation til holdkammeraterne, selvom de ikke ses til hverdag i praktikperioden.

Hvad kræver det?

- **1:** Opfordring til eleverne om at holde kontakt, mens de er i praktik.
- **2:** Hvis skolens retningslinjer for sociale medier tillader det, kan holdets lærer oprette en gruppe på for eksempel Facebook, som holdet kan bruge løbende – også mens de er i praktik.

Skoleperioden og overgangene på hovedforløbet

1. Sammenhæng mellem praktikperioder og skoleperioder

Det er god praksis og godt for elevens oplevelse af undervisningsmiljøet på hovedforløbet, at der skabes en sammenhæng mellem læringen i praktikperioder og undervisningen i skoleperioder.

Lærerne fortæller, at der sker en ændring hos eleverne, efter de har været i praktik første gang. De får en stærkere faglig identitet, fordi de på dette tidspunkt har haft mulighed for at sammenkoble deres viden fra grundforløbene på skolen med det, de har lært i praksis ude i virksomhederne.

Derfor begynder eleverne også at stille større krav til, at undervisningen i skoleperioderne på hovedforløbet kan kobles til konkrete arbejdsopgaver fra praktikperioden.

I bekendtgørelse om erhvervsuddannelser §89 fremgår det, at virksomheden skal gennemføre praktikuddannelsen i et aktivt samspil med skolen. Når praktikperioder efterfølger skoleperioder, skal uddannelsen i virksomheden tilrettelægges, så skoleundervisning og praktikuddannelse supplerer hinanden (§89, stk. 3).

45

Brug af virkelige eksempler fra elevens praktikplads gør faglige emner mere meningsfulde og realistiske for eleverne

Baggrund og udfordring

Undersøgelsen peger på, at elever motiveres af, at undervisningen kan relateres til virkeligheden og det erhverv, de er ved at uddanne sig til.

Indsats

Aarhus Business College-Handelsfagskolen forsøger at gøre emner, som eleverne har en tendens til at opleve som svære og kedelige, mere meningsfulde og realistiske ved at inddrage elevernes praktikvirksomheder som cases.

Dette gøres for eksempel ved at tage udgangspunkt i virksomhedens seneste regnskab, når eleverne skal undervises i bogføring. Her inddrages eleverne desuden aktivt i forberedelsen af undervisningen, idet de selv forventes at finde regnskabet ude i virksomheden og herefter medbringe det i undervisningen.

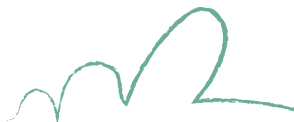
Udbytte

Indsatsen gør undervisningen mere nærværende og konkret for den enkelte elev, idet eleverne for eksempel regner opgaver på deres praktikvirksomheds regnskab, fremfor et konstrueret eksempel.

Dette øger elevernes motivation for at lære metoden bag, da de derigennem også lærer mere om deres praktikvirksomhed og kan se anvendeligheden i teorien 1:1. Desuden skaber det ejerskab over undervisningen, at eleverne selv har bidraget til materialet, der undervises i.

Hvad kræver det?

- **1:** Brug materiale fra elevernes egne praktikvirksomheder i undervisningen (for eksempel regnskaber, billeder, markedsføringsmateriale, menukort, bogføringssystem, projekter mv.)
- **2:** Inddrag eleverne i undervisningen for eksempel ved at bede dem medbringe noget fra deres praktikvirksomhed.

46

Eleverne besøger hinandens praktikpladser og samler data til opgave

Baggrund og udfordring

Eleverne skal aflevere en opgave og indsamle data til den. Det gør de via praktikpladsvirksomhederne.

Indsats

På Asmildkloster Landbrugsskole har eux-elever, der er inde på hovedforløbet, aktuelt en opgave om 'naturpleje'. Her har eleverne fået lov at holde tidligt fri fra gymnasiet, for i mindre grupper at besøge hinandens praktiksteder for at tage billeder og samle information til opgaven.

"Fredag havde vi undervisning på gymnasiet til kl. 11.20. Derefter skulle vi om eftermiddagen lave en opgave, hvor vi skulle arbejde selv ved at tage ud til vores praktiksted og tage billeder, som skal bruges i en opgave omkring naturpleje."

- Kvinde, hovedforløb,
landbrugsuddannelsen,
Asmildkloster Landbrugsskole

Udbytte

Den teoretiske undervisning kobles til praksis, og samtidig får eleverne mulighed for at se hinandens praktikpladser og lade sig inspirere. Eleverne giver selv udtryk for, at det er spændende at se andres pladser og fortæller i anden sammenhæng, at de også gerne bruger deres fritid på sådanne besøg.

Hvad kræver det?

- **1:** Hvis det er logistisk muligt, så lad eleverne vise deres praktikpladser frem til hinanden, mens de er inde på hovedforløbet på skolen.
- **2:** Sammensæt mindre grupper af elever, så de kan komme ud til én af deres praktikvirksomheder.
- **3:** Eksemplet her er fra eux, men egner sig lige så godt til eud.

47

Lærerne sendes i praktik for at få indblik i de hverdagssituationer, som eleverne kæmper med

Baggrund og udfordring

På flere skoler udtrykker lærerne et ønske om at have føling med, hvad der sker i erhvervet.

I §13, stk. 7 i bekendtgørelse om erhvervsuddannelser står der at: skolen i samråd med lærerne skal tilrettelægge lærergruppens og den enkelte lærers faglige og pædagogiske videre- og efteruddannelse med henblik på nødvendig fornyelse og tilpasning af lærernes kompetencer, herunder med supplerende erhvervserfaring *blandt andet som kortere forløb i virksomheder* og vejledning om pædagogisk praksis.

Indsats

På ZBC Roskilde er lærerne på procesoperatøruddannelsen hvert år i praktik i en selvvalgt virksomhed i to dage.

Ligeledes tager lærerne på detailhandelsuddannelsen på Aarhus Business College-Handelsfagskolen jævnligt i praktik i de detailvirksomheder, hvor deres elever står i lære.

Udbytte

Lærerne oplever, at de får indblik i nogle af de hverdagssituationer, som eleverne kæmper med. De får mulighed for at relatere egne, nutidige oplevelser til elevernes i undervisningen, hvilket øger lærernes troværdighed.

Lærerne får desuden plejet deres netværk til lokale virksomheder i forbindelse med praktikkerne.

Hvad kræver det?

- **1:** Ledelse og lærere aftaler, om det kunne være relevant at genbesøge erhvervet i en kortere praktikperiode.
- **2:** Besøg virksomheder som kan anvendes i undervisningen.

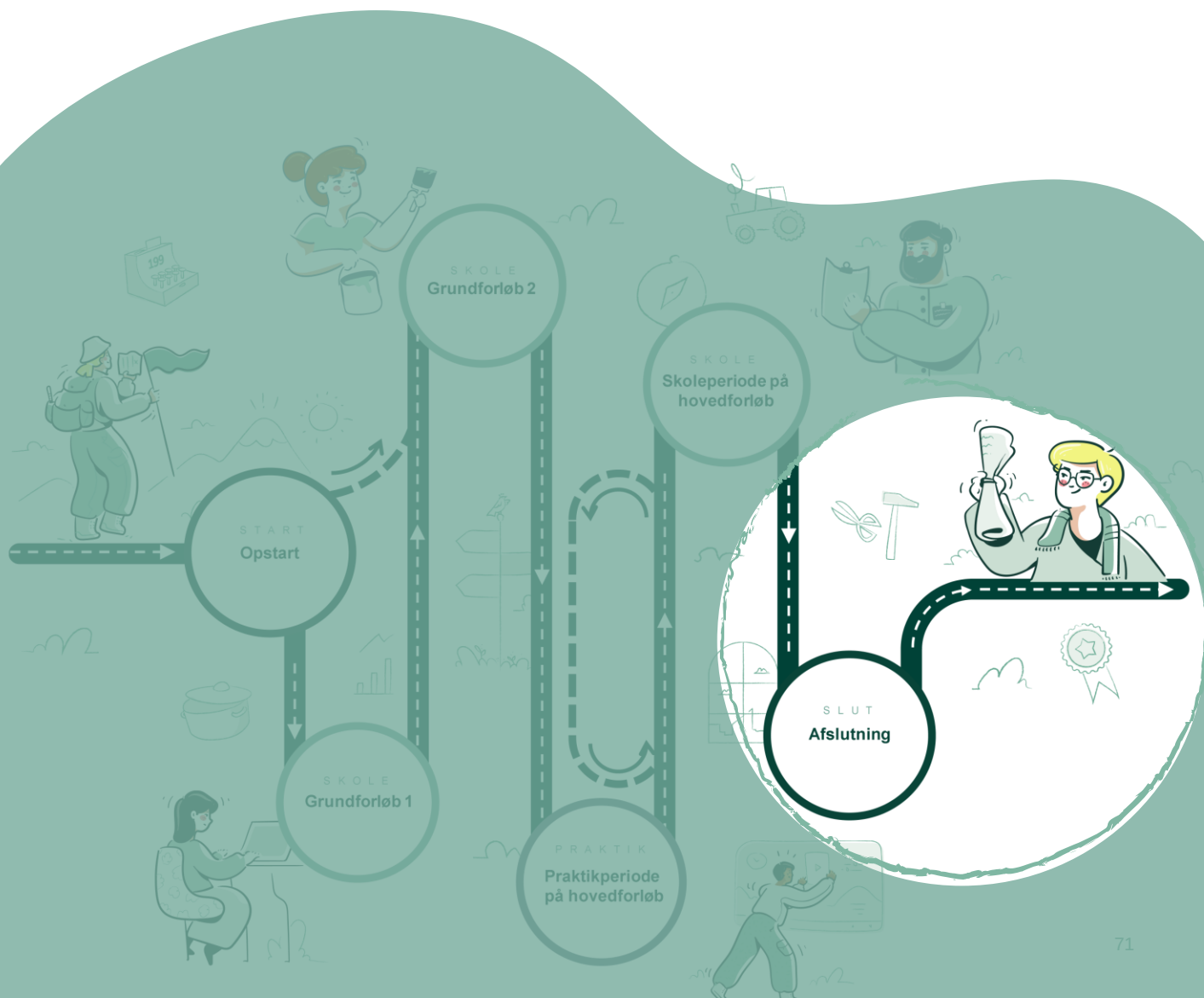
Afslutning

Hvad understøtter en god afslutning på erhvervsuddannelser?

Undersøgelsen peger på, at afslutningsritualer kan have en positiv betydning for elevernes faglige identitet og stolthed. Samtidig er erhvervsuddannelsernes skoleforløb præget af hyppige skift, så elevernes tilhørsforhold til skolen begrænses i perioder – særligt hen mod afslutningen. Det kan derfor være særligt relevant for eleverne med løbende fejring og markeringer.

Undersøgelsen peger på, at et godt undervisningsmiljø kan understøttes af løbende fejring og markeringer og af selve afslutningen på uddannelse. På de kommende sider præsenteres god praksis for afslutning:

1. **Fejring og markeringer løbende efter skoleforløb**
2. **Den store afslutning**

Afslutning er ikke kun den store afslutning, når eleven er udlært – men også markeringer af overgange undervejs

1. Løbende fejringer og markeringer af overgange

Grundet erhvervsuddannelsernes vekslende forløb med mange overgange kan det være særligt relevant at afholde løbende fejringer eller markeringer, når de enkelte skoleforløb afsluttes. Det kan eksempelvis være i forbindelse med udstedelse af beviser for gennemført grundforløb (jf. §77 i bekendtgørelsen).

Eleverne ønsker, at der er fokus på at få afsluttet et kapitel med de elever, der har været med på den pågældende del af "uddannelsesrejsen", på en ordentlig måde, samt at skabe engagement og motivation for det videre forløb. Det letter 'genstarten' på den næste del i uddannelsesrejsen for eleven.

Særligt de yngre elever efterspørger festlige arrangementer, når de afslutter de enkelte skoleforløb.

2. Den store afslutning

Det er for det andet god praksis, at eleven bliver fejret, når de bliver udlært og uddannelsesrejsen slutter. Der findes ikke én 'rigtig' måde at holde afslutningen på, for elevernes tilhørsforhold til skolen er på tidspunktet meget forskelligt. Nogle uddannelsesinstitutioner har faste og traditionsrige afslutningsseancer med fremvisning af svendestykker og inddragelse af familie og venner. I andre tilfælde arrangeres ofte mere elevdrevne og uformelle arrangementer.

48

Grillaften med elever, lærere og forældre markerer afslutningen på grundforløb 1 og overgangen til grundforløb 2

Baggrund og udfordring

Markeringer af overgange kan bruges til at give eleverne en god afslutning på de enkelte forløb og give dem en motivation for at fortsætte på uddannelsen på det efterfølgende undervisningsforløb. Det kan være væsentligt at sikre en god overgang fra ét forløb til det næste.

Indsats

Flere uddannelser arrangerer selv sådanne afslutninger for eleverne efter de enkelte forløb. På én uddannelse arrangerer lærerne en grill-aften, hvor elevernes forældre også inviteres.

Eleverne skal være med til at lave mad og pynt til arrangementet – producere grillpølser, veje op til brød samt lave collager af billeder fra grundforløb 1.

Lærere bruger holdets Facebookgruppe til at præsentere eller repetere programmet for afslutningen og huske eleverne på at dele dette med deres forældre.

Udbytte

Arrangementet fungerer som en markør for elevernes afsluttede grundforløb 1 og er en måde at inddrage elevernes forældre i deres uddannelse. Dette kan skabe stolthed hos eleverne over et afsluttet forløb og motivation for at fortsætte på grundforløb 2.

Markeringen af et skoleforløbs afslutning kan også benyttes til at forberede eleverne på det næste forløb i et forsøg på at lette overgangene undervejs i uddannelsen.

Hvad kræver det?

- **1:** Markér de delmål, eleverne opnår løbende i deres uddannelse.
- **2:** Der behøver ikke være tale om store arrangementer – flere skoler benytter sig også af for eksempel fælles morgenmad eller brunch for holdet eller aftenkaffe, hvor forældrene inviteret.
- **3:** Brug afslutningen på ét forløb til at forberede eleverne på det næste og dermed lette overgangen mellem forløbene.

49

Fast evaluerings- eller trivselsmålinger efter alle skoleforløb

Baggrund og udfordring

På blandt andet handelsuddannelsen på Herningsholm Erhvervsskole afsluttes alle forløb med en evaluering af skoleforløbet. Det gælder også på hovedforløbene på skolen, som kun er af én uges varighed.

Indsats

Der afholdes efter hvert forløb en evaluering af forløbet, hvor eleverne skal svare på blandt andet trivselsindikatorer. Læreren giver i samme forbindelse individuel feedback til alle elever. Læreren har et evalueringsark, som løbende udfyldes i løbet af ugen. Eleverne får én samlet karakter for skoleforløbet og ingen karakterer undervejs.

Udbytte

Eleven får mulighed for i de løbende evalueringer at komme til orde, hvis de har konkrete ønsker til forandring.

Eleverne får konkret feedback med, som er forbundet dels til praktikken dels til de forskellige hovedforløb.

"Jeg kan også sige; 'jeg vil gerne have dig til at inddrage mere fra praksis i opgaverne'. De får det direkte at vide. Og det er et af de steder, hvor vi rammer dem rigtig godt. For så kan jeg - når de kommer ind næste gang sige - hvor er det godt, du er begyndt at snakke mere om praksis."

– Lærer, handelsuddannelsen, Herningsholm Erhvervsskole

Hvad kræver det?

- **1:** Evalueringen bliver systematiseret for eksempel i slutningen af hvert skoleforløb.
- **2:** Giv eleverne mere individuel feedback og kald det feedback, så det bliver synlig feedback.
- **3:** Læg vægt på positiv feedback, så eleven glæder sig til at komme tilbage.

Evaluering – Uge 9 – 2020 – Modul 3

Uge 9	Mandag	Tirsdag	Onsdag Teori fremlæg	Torsdag	Fredag Markeds føringsopg.	Afsluttende opgave - grupper	TEST 10 point	Mundtlig Feedback	STA eller DEL	Karakter for ugen
"Elev 1"	O.M. ↑	O.M. ↑	O.M. ↑		O.M.	PESTEL		Gode input, Rigtig fin teori fremlæg. God forståelse for teori og praksis.		
"Elev 2"	O.M.	O.M.	O.M. ↑		O.M.	Hofstede		Det du siger er godt, men kom gerne mere på - du har mange erfaringer fra mange steder - alt kan bruges. Fin teorifremlægning.		
"Elev 3"	O.M.	O.M. ↑	O.M. ↑		O.M.	Øk. Nøglelæl		Gode input, Rigtig fin teori fremlæg. God		

50

Bageruddannelsen på Uddannelsescenter Holstebro afholder traditionsrig afslutningsceremoni, der skaber faglig stolthed og inspiration til andre elever

Baggrund og udfordring

Flere skoler og uddannelser har faste traditioner i forbindelse med elevernes afslutning for at fejre, at eleverne er kommet til vejs ende i deres uddannelsesforløb og har opnået de kompetencer, det kræver for at komme ud på arbejdsmarkedet.

Indsats

På bageruddannelsen på Uddannelsescenter Holstebro afholdes der ved elevernes afslutning en ceremoni i spisesalen på skolehjemmet. Familier, venner, mestre og kollegaer inviteres til seancen, og der uddeles nomineringer (for eksempel klassens bæver for "bedste ven"), medaljer og ros.

Ligeledes fremvises elevernes "produkter", de får deres bagerhat på, og der bliver taget billeder af dem, som efterfølgende vises på skolens informationsskærme. Ligeledes hænger der billeder af tidligere svende-hold på gangene på skolen.

Udbytte

Eleverne får mulighed for at blive fejret af venner og familie sammen med deres klassekammerater. Det skaber en faglig stolthed blandt eleverne og en følelse af at blive set og anerkendt for deres indsats på uddannelsesrejsen.

Billeder af tidligere svendehold har til formål at inspirere og motivere de elever, der går på uddannelsen, til selv at gennemføre uddannelsen.

Hvad kræver det?

- **1:** Fastlæg en traditionsrig afslutningsseance, så eleverne har noget at se frem til undervejs i deres uddannelse.
- **2:** Faciliter en fremvisning af elevernes "produkter" eller svendeprøver for at skabe faglig stolthed omkring deres resultater.
- **3:** Inviter forældre, venner, mestre og kollegaer til afslutningen.
- **4:** Tag billeder af elever i forbindelse med afslutningen og hæng disse op på skolen eller på informationsskærme for at motivere skolens yngre elever.

Elevernes anbefalinger til et godt undervisningsmiljø

Baggrund

36 elever fra forskellige uddannelser er i den mobiletnografiske undersøgelse blevet bedt om at give deres anbefalinger til et godt undervisningsmiljø på deres uddannelse.

Nedenfor ses en sammenfatning af elevernes anbefalinger på udvalgte parametre.

Godt sammenhold

Uddannelserne skal særligt fokusere på at skabe et godt sammenhold eleverne imellem. Det kan gøres via introture og introforløb, gruppearbejde, diverse arrangementer og aktiviteter samt generelt at få eleverne til at føle sig velkomne. I et godt fællesskab er der plads til alle og masser af nærvær.

Aktiviteter

Arrangementer og aktiviteter er også vigtige for eleverne, fordi de styrker sammenholdet. Disse kan både være i og uden for den normale skoletid. Gode aktiviteter kobler det sociale med noget fagligt relevant for uddannelsen. Uddannelsesrejsen skal også huskes for andet end selve undervisningen.

Åben kommunikation

Der skal være en god, åben og ærlig kommunikation mellem uddannelse og elev. Uddannelsen skal lytte til elevernes forslag, og der skal udvises gensidig respekt. Skolen skal særligt tage hensyn til de elever, der har det svært.

Forventninger til undervisning

Eleverne ønsker at blive fagligt udfordret og fremhæver, at elementer såsom fagfagligt dygtige lærere, klare rammer og struktur for undervisningen, praksisrelatering, sammenhæng mellem praksis og teori og meningsfuldhed i forhold til kommende job er afgørende for uddannelsens kvalitet. Der ønskes mere og bedre differentiering – både op og ned.

Ordentlige faciliteter

Uddannelserne skal være indbydende og up-to-date. Flere elever pointerer, at der skal være et godt indeklima samt basale materielle faciliteter som er pæne, rene og velholdte. Der skal lyttes til elevernes behov i forhold til at forbedre rammerne.

Praktikforløb

Praktikforløbet er for mange en stor og vigtig komponent i deres uddannelsesrejse. Eleverne anbefaler et tættere samarbejde mellem skole, elev og praktikpladsvirksomhed, hvor forventninger til læring, arbejdsopgaver og socialt liv drøftes. Skolerne må også gerne have mere løbende kontakt til eleverne.

Læs mere her

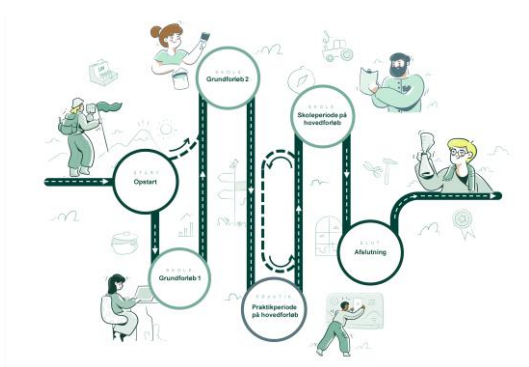
Du kan læse mere om undersøgelsen og finde flere konkrete eksempler i **hovedrapporten** "God praksis for undervisningsmiljøer på erhvervsuddannelser". Derudover kan I bruge de tilhørende **plakater**, **arbejdsark** og **udviklingsredskab** til at arbejde videre med undervisningsmiljøet på din skole.

Hovedrapport

Arbejdsark

Plakater

Udviklingsredskab

Epinion

Ryesgade 3F
2200 København N
Denmark

T: +45 87 30 95 00

E: contact@epinionglobal.com

DPU

Campus Emdrup

Tuborgvej 164
2400 København
Denmark

T: +45 87 15 00 00

E: dpu@edu.au.dk